

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDÍÍ
Institut mezioborových studií Brno

Nesezdané soužití – sociální a právní aspekty

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Miroslava Kejdová, CSc.

Vypracovala:

Bc. Dagmar Horáčková, DiS

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „ Nesezdané soužití – sociální a právní aspekty“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Brně 09.03.2010

.....

Bc. Dagmar Horáčková, DiS

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Miroslava Kejdová, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, za cenné rady, vstřícnost, čas a ochotu, kterou mi poskytla při zpracování této diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat panu doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za informace a užitečné rady, které poskytl v publikaci: Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce, Brno 2008, podle kterých jsem se při vypracování diplomové práce snažila řídit.

Bc. Dagmar Horáčková, DiS

Úvod	2
1. Rodina	4
1.1 Pravěk a otázka matriarchátu	5
1.2 Starověké Řecko a Řím	6
1.3 Staří Slované a rodina ve středověku	9
1.4 Evropský novověk	12
1.5 Česká rodina v současnosti	16
1.6 Hodnotová orientace společnosti a rodiny	19
2. Manželství	22
2.1 Manželství v České republice	22
2.1.1 Způsoby uzavírání manželství	23
2.1.2 Podmínky pro uzavření manželství a zánik manželství	26
2.2 Manželství a nesezdané soužití v jiných kulturách	31
2.2.1 Manželství podle islámského práva	31
2.3 Manželství podle čínsko – japonské kultury	34
2.4 Manželství v africké kultuře	37
3. Nesezdané soužití	41
3.1 Právní postavení osob žijící v nesezdaném soužití	48
4. Průzkumná část	60
Závěr	79
Resumé	81
Anotace	81
Seznam použité literatury	83
Seznam příloh:	85

Úvod

Domnívám se, že i v dnešní společnosti je postavení rodiny velmi důležité a má v ní nezastupitelné místo. Postavení rodiny prošlo historickým vývojem, které se v různých dobách lišilo. Co tvoří rodinu? Muž, žena, kteří spolu žijí v harmonickém svazku a z jejich svazku se narodí dítě.

Zákon o rodině uvádí, že založení rodiny je svěřeno především muži a ženě žijícím v manželství. Rodině jsou naším právním řádem ukládána určitá práva a povinnosti a zároveň jí poskytuje ochranu. Existují však i jiná partnerská soužití, než jen manželská, tzv. soužití osob v nesezdaném soužití či soužití dvou osob stejného pohlaví. Svým postavením a funkcemi se přibližují vymezení pojmu manželství. Nesezdané soužití je pro dnešní mladou generaci přijatelnou a vcelku preferovanou formou způsobu života, i když zpravidla jen na určitý čas. Mnoho mladých lidí považují tento způsob soužití za vhodný předstupeň manželství, za tzv. „manželství na zkoušku“. Atraktivita tohoto způsobu života, méně závazného manželství, se zřejmě v populaci zvyšuje. Zůstává však otázkou, nakolik představuje skutečné ohrožení dominantního postavení manželství?

Zatím co před rokem 1989 platilo, že krátká známost končila většinou sňatkem (často z důvodu těhotenství ženy nebo i proto, že to bylo „obvyklé“), v současné době je situace jiná. Tuto změnu partnerům umožňuje jednak benevolence společnosti, jednak okolnosti, že se ženy účinněji chrání před nechtěným těhotenstvím, a v případě narození dítěte mimo manželství se tato situace nepovažuje za něco nepřijatelného.

Hlavním trendem posledních let je nárůst nesezdaného soužití mladé generace. Mladí lidé získali v posledních letech široké možnosti nejen osobního rozvoje, ale i využití volného času. K tomu to trendu v mnohém přispívají také ekonomické faktory a neochota přijímat odpovědnost za výchovu dítěte. To na druhé straně přispívá

i k rozšíření nároků na životního partnera. Tím se také zvyšuje věk při uzavírání sňatků a rození dětí.

V dnešní době, ve které se stále více prosazuje nesezdané soužití na úkor pravoplatného manželství, jsem se pokusila analyzovat charakteristické rysy manželství i nesezdaného soužití a podhalit tak alespoň částečné důvody, proč k tomuto jevu dochází. Hlavním cílem bylo poukázat na aspekty, které nesezdané soužití doprovázejí, ať už jsou pozitivní a nebo spíše od tohoto počínání odrazují. Porovnat je s možnostmi, které mladým lidem nabízí manželství a alespoň částečně pochopit důvody, které je k tomu vedou. Proto jsem také chtěla částečně nahlédnout do historie, abychom pochopili vývojové vazby ve společnosti a důvody určitých předsudků či pravidel vedoucích k uzavírání manželství a na druhou stranu, abychom i pochopili, proč tyto důvody v moderní době slábnou.

V dnešní globalizované společnosti, kdy se dva různé jevy na naší planetě mohou vzájemně ovlivňovat během velice krátké doby, jsem se nemohla nezmínit o zvycích a způsobech soužití mezi partnery v jiných světových kulturách a nabídnout tak možnost srovnání s ostatními společnostmi a především s tou naší.

Metody, které jsem při zpracování diplomové práce zvolila jsou studium odborné literatury, právních předpisů a srovnání teoretických poznatků s praktickými, ať už vlastními či zprostředkovanými. Zdroje jsou uvedeny v závěru diplomové práce v seznamu literatury.

1. Rodina

Rodina existuje již od pravěku především proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti a poskytnout jim základní lidské potřeby, jako jsou potrava, teplo, bezpečí a v neposlední řadě též zkušenost jak přežít. Kromě toho je také základní jednotkou každé lidské společnosti.

Rodina je prvním a závazným modelem společnosti, se kterým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj a jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Každá rodina má své charakteristické parametry, kterými orientuje dítě na specifické hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům a poskytuje mu jistý typ podpory. Tyto parametry a hodnoty se však mohou lišit i mezi rodinami uvnitř jediné kultury a dokonce i v rámci jednoho místa, které rodiny společně obývají. Míra diverzifikace pak úměrně roste s individualizací společnosti a se zvyšujícími se možnostmi jednotlivce uvnitř společnosti. V dřívějších dobách, například za prvobytně pospolné společnosti, tato diverzifikace nebyla možná a všechny rodiny uvnitř kmene sdílely stejné hodnoty – zajištění základních lidských potřeb. Později ve středověku již byly hodnoty společné jen pro rodiny stejného společenského a majetkového postavení, protože majetek a hmotné zajištění má na určování hodnot rodiny stěžejní vliv. Dnes se však mohou lišit i mezi rodinami se stejným hmotným zajištěním, díky již výše zmiňované individualizaci společnosti a celkové vyšší životní úrovni, která nabízí větší svobodu rozhodování jednotlivce.

Každá rodina je jiná, má trochu odlišná pravidla a svou „vlastní vůni“. Každá v nějaké míře respektuje obecně závazná pravidla fungování společnosti. Děti se v ní učí mnoha dovednostem. Stálá přítomnost citově angažovaných rodičů je dnes považovaná za nepostradatelnou podmínku zdravého duševního i tělesného vývoje dítěte. Další podmínkou je bezpečí domova jako stabilního a chráněného prostředí. Obojí může dítěti poskytnout jen rodina, a to nezastupitelně.

Abychom pochopili základní vztahy utvářející dnešní rodinu, její funkce, mechanismy a zákonitosti, kterými se řídí, musíme nutně nahlédnout do historie, která nám objasní některá, z dnešního hlediska zdánlivě nelogická a přežitá, pravidla rodiny.

1.1 Pravěk a otázka matriarchátu

První doklady o rodině jako takové nalézáme již v mladší době kamenné, kde lidé žili organizováni v rodinných klanech. Klan sdílí stejný náboženský kult, obývá společné teritorium, má vnitřní i vnější ekonomické vazby, uplatňuje pravidla dovolující a zakazující jisté sňatky. Klany jsou v některých společnostech řízeny radou starších, která mnohdy slouží i jako soud.

Je těžké si představit společnost, která by byla lidská a nebyla přitom organizovaná, neměla koordinované role jednotlivců, které jsou jim přiděleny podle pohlaví, věku a společenského postavení. Soudí se, že o rozdělení práce podle pohlaví rozhodl v pravěku lov. Když se lidé začali živit lovem, specializovali se na něj muži a ženy na sběračství.

Nejmenší jednotkou všech známých společenství je rodina. Protože ji vytvořily všechny známé typy společností, předpokládá se, že existovala již v době kamenné.

Podle kalifornské archeoložky Marie Gimbutasové dokládají nálezy z jihovýchodní Evropy a Blízkého východu, že již v neolitu zde existovala usedlá kultura, založená na ženských hodnotách. Nejvyšším božstvem v ní byla Velká Matka (nazývána i jako Matka Země, Matka všech stvoření, Matka vegetace). Ženský princip, projevující se především rozením dětí a péčí o ně, byl pro ně posvátný. Ženy se zaměřovaly na výrobu keramiky, předení, tkaní a úpravu potravin (zejména pečení chleba). Zdrojem obživy bylo zejména pěstování plodin, kterého se účastnili muži i ženy. Lov byl tradiční záležitost mužů - měl jen doplňkový význam. Ženy se mužských loveckých obřadů nezúčastňovaly. Tato kultura nevedla války. Majetek se dědil z matky na dceru. Kultura žen byla postupem doby vytlačována agresivnější válečnickou kulturou mužskou, jejímiž nositeli byly kmeny přicházející z vnitra euroasijského kontinentu.

S postupným rozvojem vojenství, řemesel a obchodu, s rozdělením společnosti podle majetku, se vznikem státu se do popředí ve společnosti, v rodině a v náboženských kultech dostávají muži.

1.2 Starověké Řecko a Řím

V 8. a 7. století př.n.l. se řecká společnost organizovala podle širokých rodů. Rod byl soubor rodin, kterým odvozovali muži svůj původ od společného předka, uctívali ho a používali jeho jméno. Rod měl krále, který byl představitelem kultu a nejvyšším politikem a také nejvyšším soudcem.

Rodina byla *patriarchální*. Muži i ženy jedli samostatně, ale po skončení jídla si mohly ženy k mužům přisednout. Ženám obvykle příslušely všechny domácí práce, včetně vaření – s výjimkou vaření masa, to bylo doménou mužů. Muži měli a byly jim tolerovány konkubíny, většinou to byly otrokyně. Levobočci mohli být otcem uznáni za legitimní potomky, pokud jim manželka neporodila syna. Před svatbou bylo slušné, aby se o dívku ucházelo více nápadníků, a proto se pro ně pořádaly soutěže (řečnické, taneční, pěvecké a atletické), otec dívky z nich pak vybral vítěze. Ženich přinášel otcí nevěsty dary, otcova povinnost byla dát své dceři věno, které dostala zpátky v případě, že byla manželem později zapuzena.

Svatby i narození prvorozeného dítěte byly provázeny rituály, jejichž cílem bylo neutralizovat nadpřirozené síly. Domnívalo se, že na každé první věci a bytosti lpí kletba zrušitelná obětí. Výsledkem toho bylo, že se obětovávala první umělecká díla, prvorozené dítě, posvátná prostitute řešila obavu z prvního sexuálního styku. Po porodu dítěte jej otec prohlédl a mohl jej zavrhnout, mělo-li viditelnou vadu. Dítě dostalo jméno raději dvakrát - pátý den po narození bylo přijato do rodu, desátý den po narození dostalo vlastní jméno.

Řecká společnost klasické doby nutila mladé muže ke sňatku. Ve Spartě hrozil mužům, kteří se odmítli oženit, trest. V jiných městských státech upadali svobodní

muži do veřejného opovržení. Muž se neženil z lásky. Pravým důvodem proč se muž ženil byl ten, aby měl mužského následovníka.

Postavení ženy bylo podřadné. Ženy bydlely ve vyhraněných částech domu (gynaikeion), ven vycházely co nejméně. Otroci v majetných rodinách obstarávali pochůzky a nákupy místo žen. Ženy se vzdělávaly minimálně, a to jen doma a ve styku s ženskými členkami domácnosti. Vdaná žena pečovala o řádný chod domácnosti a nesmělo se jí týkat co je za zdmi jejího domu. Muž se doma zdržoval málo, taktéž i málo komunikoval s ženou. Muži se ženili okolo třicítky, věk pro vdávání ženy byl na konci puberty.

Důvody, kdy se muž mohl rozvést bez všech formalit byla ženina nevěra nebo neplodnost. Pokud by se s neplodnou ženou nerozešel, vystavoval se sankcím nebo opovržení. Žena, chtěla-li se rozvést, musela se obrátit na státního úředníka, *archonta*, a ten jediný mohl posoudit její důvody. Nevěra manžela jako důvod k rozvodu nepostačovala. Jedině prokázané bití od manžela a špatné zacházení byly uznány jako platný důvod k rozvodu.

Dítě v okamžiku pojmenování bylo považováno za plnoprávnou bytost. U chlapců bylo zvykem, že dostával jméno často po dědovi z otcovi strany. Potraty nebyly nějak stíhány, vdaná žena mohla podstoupit potrat, ale jen se souhlasem svého manžela. Prostředkem regulace velikosti rodiny bylo odkládání dětí. Na veřejná místa byly děti odkládány v košíku nebo v hliněné nádobě. Přežít mohly takto jen několik hodin. Nalezené dítě se mohlo stát otrokem toho, kdo jej našel a vychoval. V případě, když se dítěte ujala bezdětná žena a její muž dítě uznal za svého potomka, nebyl pak v jeho společenském postavení rozdíl oproti vlastnímu dítěti. Odkládaly se nejen děti nemanželské a přespočetné, ale také hlavně děti nedonošené a nemocné.

Rodinu ve svých ranných dějinách si Římané vážili tolik, že když sepisovali kolem roku 450 př.n.l. svůj právní kodex, tzv. Dvanáct desek, prohlásili v něm, že rodina je základní jednotkou společnosti.

Staré římské právo znalo dva druhy sňatku. Při takzvaném *přísném* sňatku přešla nevěsta z otcovy péče do péče manželovy. Sňatek označovaný jako *volný* - žena

zůstávala v péči otcově, s veškerými majetkovými, dědickými a jinými právními následky. Přísný sňatek mohl být prováděn buď obřadně - snědením svatebního koláče v přítomnosti kněží – nebo neformálně, ročním soužitím ženicha a nevěsty nebo symbolickým prodejem nevěsty ženichovi.

V období krize římské republiky se dostává do krize i římská rodina. Nemajetné ženy mohly pracovat jako švadleny, modistky, vychovatelky, dokonce i jako lékařky. Majetné ženy mohly spravovat svůj vlastní majetek, ale musely zaměstnávat pro tento účel zvláštního správce, *prokurátora*.

1.3 Staří Slované a rodina ve středověku

Když přišli Slované na naše území (okolo 5 století n.l.), žili v malých vesnicích a v hradištích chráněných dřevěnými palisádami. Slovanská rodina byla *patriarchální*. V době pohanské mohli mít vlivní muži více žen. Známy příklad je kupec Sámo, který měl 22 synů a 15 dcer s dvanácti manželkami. Mnohoženství bylo tolerováno mnoha staršími společnostmi, bylo však výsadou bohatých a mocných.

U východních Slovanů je doloženo soužití ženy s více muži, zejména bratrů s jednou ženou. Je potvrzeno také takzvané *snachočestvo*, čili sňatek vykonávaný otcem ženicha v zastoupení, sexuálně konzumovaný také otcem ženicha, a to až do doby zletilosti syna. Existují i zprávy o oslavách příchodu jara a plodivých sil přírody, během kterých byl povolen sexuální styk všem se všemi.

Pohanští předkové nevyžadovali od nevěst panenství. Podle některých dochovaných pramenů se dokonce považovalo za příznak dívčiny neatraktivnosti. Otcové nevěst domlouvali sňatky, kteří dostávali za děvče tzv. zasnubní dar. Po sňatku ovšem byla věrnost od ženy striktně vyžadována. Cizoložství s vdanou ženou mohlo být potrestáno smrtí nebo prodejem do otroctví, či znetvořením pohlavních orgánů. Ovšem ženatý muž svobodnou ženu milovat směl - mohl ji zařadit mezi manželky nebo konkubíny.

Středověká společnost byla spíše společností agrární. Hospodářsky významnější bylo pro tuto společnost pěstování zemědělských plodin (zejména obilí) než řemesla a chov dobytka. Středověká společnost mnohokrát zápasila s epidemiemi nemocí (zejména moru), často se vedly války bezohledně drancující zem.

Pozdějším křesťanstvím proniknutá společnost byla společností *stavovskou*. Každý ze stavů měl jiný životní styl, pro každého platily jiné právní normy (právo se dokonce odlišovalo podle místa, kde bylo uplatňováno, i v rámci jedné země), každý stav měl taky specifický typ rodiny.

Za nejvyšší stav byla považována *šlechta*, zvláštním stavem byli *duchovní*, stav tvořili v pozdním středověku i kupci a měšťané. Stavem byli také venkované. Venkované, tvořící naprostou většinu obyvatelstva, se rozdělovali na svobodné občany a poddané.

Ve 13. století přešla pozdně středověká společnost na peněžní hospodářství, předtím byly směnou jednotkou naturálie. Přichází k nám německé právo, které umožňovalo, rolníkům dědit své pozemky, které obhospodařovali, ale dispoziční právo k půdě zůstávalo v rukou vrchnosti. Nejčastěji dědil nejstarší hospodářův syn. Pokud mělo dědictví připadnout ženě, potřebovala k tomu zvláštní svolení vrchnosti. Svobodu pohybu venkovského obyvatelstva a také sňatky byly vázány na souhlas vrchnosti. Souhlas vrchnosti se sňatkem poddaných u nás zrušil až Patent o zrušení nevolnictví vydaný Josefem II. v roce 1781.

Uzavírání sňatku bylo u nás od 11. století doménou křesťanské církve. Bez rodiny mohl jedinec jen těžko existovat. Bez příslušnosti k rodině a bez příslušnosti k feudálnímu pánovi neměl člověk ve společnosti místo.

Ve středověku je zcela běžné soužití širších rodin. Tří nebo čtyř generační rodina je ovšem vzácností, vzhledem k nízkému průměrnému věku lidí, kterého se dožívají. Venkovské rodiny jsou tedy početnější, ve městech mají velkou rodinu jen ti nejmajetnější lidé. Ve městech bylo zvykem, že se sňatky mužů odkládaly do doby, kdy se stal muž ekonomicky soběstačný. Naproti tomu na venkově se muži ženili co možná nejdříve, aby rodinu obohatili o pracovní sílu.

Dětství bylo ve středověku velice krátké, zhruba do osmi let. Dítě se stalo v jednom okamžiku dospělou osobou. Od té doby začalo dítě buď pracovat v zemědělství nebo šlo do učení, obvykle mimo domov. Dítě, které takto z domova odešlo, už nemuselo své rodiče nikdy vidět, neboť lidé se nedoživali vysokého věku, a často se stávalo u žen, že umíraly při porodu. Nebyly výjimkou i druhé sňatky ovdovělých s příbuzným zemřelého, čímž široké rodiny zacelovaly ztráty. Středověká rodina se v mnohém podobala antické.

I nadále trvalo vedoucí postavení muže a podřízená role ženy, velký rozdíl mezi mužskou a ženskou rolí, necitelnost vůči nenarozeným nebo čerstvě narozeným

dětem, vázanost rodiny na majetek. Rodina je nejen společenskou jednotkou, ale i jednotkou výrobní a institucí výchovnou.

1.4 Evropský novověk

Ještě před buržoazní revolucí se snažili dávat někteří evropští myslitelé najevo do té doby téměř neexistující zájem o rodinu a žádají o pomoc státní moc - panovníka, aby ji posílil. Upozorňují a odsuzují jednak stále pokračující necitelnost vůči dětem, zejména odkládání dětí do nalezinců a jednak odesílání malých dětí na učení do cizích rodin, případně do špatně vedených internátů.

Už v době renesance byla ženám ze středních vrstev dostupná některá povolání, o které muži nejevili zájem. Například obchodovaly na tržišti, šily punčochy a tkaly. V roce 1791 se v Paříži objevuje nově vznikající feminismus. Žádá se naprostá rovnoprávnost mužů a žen před zákonem a mimo jiné i právo na zcela svobodnou volbu manželského partnera, založenou pouze na citové náklonnosti.

Patriarchální rodina se od tohoto okamžiku začíná rozpadat. Do té doby byla rodina dosti otevřená vůči komunitě ji obklopující, zejména na venkově. Jednání jejích členů bylo pod veřejnou kontrolou, dostávalo se jim jen nízkého soukromí. Hospodářským zájmům byly plně podřízeny citové potřeby členů rodiny. Před rokem 1800 byla takzvaná erotická zamilovanost jen výsadou šlechty.

Naplno se proces zrovnoprávnění ženy rozbíhá až v době Velké Francouzské revoluce, kdy vznikl první ženský politický klub a dokonce byly založeny i ženské legie. Tyto pokusy o úplnou emancipaci však neměly dlouhého trvání a byly záhy po svém vzniku Konventem zrušeny. K těmto prvním zcela nekompromisním emancipačním snahám však zřejmě došlo ani ne tak kvůli společenskému tlaku ženských spolků, které by měly nějaký faktický vliv na vládnoucí elitu, ale spíše jen proto, že to dovozovala atmosféra tehdejší revoluční doby, kdy všechno staré bylo většinou označeno za špatné a nové věci byly nadšeně a nekriticky přijímány. Pokud by se je někdo pokusil potlačit či zakázat, byl by označen za nepřítele revoluce a zpátečníka a nemohl si být jist ani svým životem. Na tehdejších popravištích totiž končily stovky lidí denně bez jakéhokoliv důvodu. Měnilo se úplně všechno včetně kalendáře a dnů v týdnu a žádný návrh nebyl dost absurdní na to, aby nemohl být přijat.

Proto do té doby věci nevídané, jako jsou ženy v armádě či politice, mohly být přijaty bez pohoršení. V roce 1792 byl dokonce uzákoněn rozvod, ale manžel měl právo na své mužské potomky, pokud byli starší sedmi let. Žena byla rozvodem ekonomicky znevýhodněna. Tento bouřlivý vývoj však postupně ochladl a již Napoleon řadu revolučních výdobytků zrušil, i když řadu jich ponechal a dále je šířil při svých výbojích po Evropě. Definitivní konec za zrovnoprávněním ženy pak udělala obnova monarchie, která vrátila zpět předrevoluční pořádky. Například rozvod byl zrušen v roce 1816.

Pokrok však není možné zastavit a když člověk jednou pozná nějakou svobodu, nelze mu ji už později odpírat. Boj za ženská práva proto dále pokračuje i jinde v Evropě a nabírá pozvolna na síle a co je důležitější, dosahuje postupně určitých výsledků. Během devatenáctého století tak ženy získávají právo na vzdělání (i vysokoškolské), právo mít svůj vlastní majetek a především jedno z posledních práv, které jim bylo až do začátku dvacátého století upíráno, právo volební. Ve většině zemí bylo zavedeno po skončení první světové války, která pravděpodobně k emancipaci velkou měrou přispěla. Ženy totiž v době kdy muži bojovali na frontě, vykonávaly práce, které byly do té doby chápány jako převážně mužské. Ženy je však na jejich pozicích dokázaly plnohodnotně zastoupit. V důsledku tohoto zvýšeného podílu žen na chodu hospodářství jim už déle nemohlo být upíráno právo, také se spolupodílet na aktivním řízení státu. Mladá Československá republika byla tehdy jedna z prvních zemí, která všeobecné volební právo pro ženy zavedla.

Novověká industrializace

Industrializace byla příčinou změny pracovního místa z rodiny do továrny a soustředila obyvatele do měst. Základní povinná školní docházka odvedla děti na větší část dne z rodin. Na přelomu 19. a 20. století začaly v průmyslu pracovat ženy, někde i děti. Na trhu práce měla žena horší postavení než muž. Větší pracovní vytížení žen, které nebylo kompenzováno žádnými výhodami, vedlo k většímu tlaku ženských hnutí za zrovnoprávnění žen.

Muži přestali být jedinými živiteli rodiny. Muži již neměli v rodině takovou prestiž. Sňatky již nebyly určovány jinými zájmy než přáním snoubencům žít společně. Souhlas rodičů se sňatkem snoubenců nebyl již tak striktně vyžadován, stal se dodatečným a formálním.

Moderní doba

Způsobila osvobození lidí od starých vazeb na společenskou třídu, nejsou už podřízeni vrchnosti ani církvi. Daní za toto osvobození je rozvrstvení lidského života do málo souvisejících sfér. V každé sféře je předepsaná jiná role. Instituce se vměšují rodině do stále ubývajících kompetencí.

Je nesporné, že je rodina místem uspokojování citových potřeb, místem přerozdělování ekonomických hodnot, místem konzumu a rekreace. Nová doba tento význam rodiny posílila jako útočiště před veřejným světem. To nejcennější co dnes rodina předává svým dětem je vzdělání. Zprostředkovatele kulturních hodnot rodina vykonává jen nepřímou, a to volbou školy. V ostatních případech svoji úlohu zprostředkovává a vykonává v konkurenci s masovými sdělovacími prostředky, neboť některé děti tráví více času před televizní obrazovkou než přímou komunikací s vlastními rodiči.

Postindustriální společnost

Pro postindustriální společnost naší doby jsou příznačné tyto trendy týkající se rodiny:

- Narůstající tendence odkládat sňatky a rození dětí na dobu co nejpozdější
- Dochází ve větší míře zakládat rodinu neformálně, bez legálního sňatku
- Zvyšování rozvodovosti
- V případě rozvedených lidí, také dochází k poklesu ochoty lidí po rozvodu vstupovat do dalšího svazku a mít další děti
- Snižování počtu dětí v rodině, případně nemít děti vůbec
- Častým jevem je i prodlužování doby, po kterou děti a rodiče žijí spolu.

Téměř všechny tyto body ukazují na sílící prosazování individuálních zájmů nad zájmy rodinnými.

Tyto výše popsané tendence v evropských státech začaly výrazněji zaznamenávat demografové ve třicátých letech 20. století. Druhou světovou válkou byly zpomaleny a znovu se projevíly v šedesátých letech. Léta sedmdesátá přinesla prudké zrychlení. Sňatečnost i porodnost výrazně poklesly, rodiny se začaly zmenšovat, stále více dětí nežije spolu se svým biologickým otcem. Nejčastější důvod uváděný za příčinu je větší ekonomická a společenská aktivita žen, která se dostává do konfliktu s jejich úlohou mateřskou. Velkou roli hraje i rozvoj antikoncepce a dostupnost potratů.

1.5 Česká rodina v současnosti

Současná česká rodina je považována za rodinu zaměstnané ženy. Zaměstnaní ženy je pro většinu rodin stále větší nutností, málokterá rodina by dnes vystačila pouze s jedním platem. Žena je současně přetížena požadavky v zaměstnání a domácnosti. Obecně by se dalo říci, že je v rodině častěji nespokojená žena než muž a častěji dává podnět k rozvodu. Muž má v zaměstnání větší odpovědnost a má v průměru více podřízených, také je za svoji práci lépe placen než žena na stejné pozici. Od ženy partner očekává, že jeho pracovní zaujetí bude chápat i podporovat. Žena čeká především od partnera kromě hmotného zajištění rodiny i pomoc v domácnosti, ale také především citový soulad a vztahové porozumění.

Rok 1989 přinesl změnu rodinného chování občanů České republiky. Lze to ilustrovat srovnáním demografických údajů, které přímo s rodinným chováním souvisejí. Počet nově uzavřených sňatků se v osmdesátých letech v České republice pohyboval v rozmezí mezi 80-90 000 ročně. Od roku 1990 má klesající tendenci a v roce 1995 dosáhl hodnoty 54 000. Průměrný věk vstupu do prvního manželství byl u nás v osmdesátých letech u mužů 24 let a u žen 21 let. V tomto ukazateli byl náš stát v té době „rekordmanem“ i mezi jinými státy takzvaného „východního bloku“. Průměrný věk v západní Evropě vstupu do manželství byl v té době mnohem vyšší. Co nejrychlejší vstup do manželství totiž dával snoubencům naději na získání vlastního bytu a na úspěšné opuštění původní rodiny. V roce 1995 se zvýšil u nás tento ukazatel na hodnotu 26 let u mužů a 24 let u žen. Počet živě narozených dětí, který činil v osmdesátých letech v průměru 130 000 ročně klesl rapidně až na 96 000 za rok 1995.

Počet živě narozených dětí mimo manželství se v osmdesátých letech pohyboval okolo hodnoty 10 000 ročně a v roce 1995 dosáhl hodnoty 15 000.

Sňatky a narození dětí jsou nyní u nás odkládány na pozdější tedy respektive vhodnější dobu, to je na dobu, kdy má mladý člověk dokončené vzdělání a alespoň započatou pracovní dráhu. Ale i celkově klesá ochota vstupovat do manželského svazku tradičního typu.

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 zažívají rodiny problémy, na které nebyl nikdo připraven – ani rodiče, ani děti. Většina těchto těžkostí rodiny souvisí s otevřením prostoru pro nové druhy společenského uplatnění dospělých mužů i žen.

Typickým příkladem tohoto problému je krize v rodině muže, který začal podnikat. V podnikání se mu sice daří, ale on je v rodinně přítomen jen minimálně. Svoji absenci se snaží v rodně vynahradit zvýšeným přispíváním do rozpočtu rodiny. V jiných případech může docházet ke zcela jiné situaci, muž podnikatel zase většinu svých financí investuje do svého podnikání a ostatní členové domácnosti si mohou připadat kráceni na svých právech. Někteří si dopřávají milenky nebo se rozvádějí a znovu se žení s mladšími a atraktivnějšími partnerkami.

Na druhé straně jiným typem nového problému jsou rodinné konflikty vyvolané tím, že žena dosáhla výrazně lepšího postavení a příjmu než její muž, ten se musí vypořádat s tím, že jeho žena je významnější postavou jak doma, tak ve společnosti. V rodinách kde podnikají manželé společně může při prolínání pracovních a rodinných rolí docházet k novým druhům konfliktů. V dalších rodinách kde jsou ve společenském vzestupu oba manželé, dochází k rozepřím, kdo a v jaké míře se bude věnovat dětem a domácnosti.¹

Charakteristika rodiny současnosti:

- 1. Množství funkcí rodiny převzaly jiné sociální instituce.** Rodina plní už jen některé funkce.
- 2. Změna v oblasti zakládání rodiny-** zvyšuje se počet rodin založených na soužití parterů bez uzavření manželství.
- 3. Snížení stability rodiny** – dochází k vzrůstu rozvodovosti.
- 4. Změna v celkové struktuře rodiny-** klesá počet dětí narozených v rodině, omezují se vícegenerační rodiny.

---

¹ MATOUŠEK O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vyd. Praha: Sociologické Nakladatelství., 2003

5. **Rozvoj zaznamenává antikoncepci a plánované rodičovství.** Ubývá „nechtěných“, těhotenství, postojů k umělému přerušování těhotenství jsou liberálnější.
6. **Proměny v organizaci rodinného cyklu.** Pro rodičovství se rozhodují osoby ve vyšším věku. Prarodiči se stávají osoby ve starším věku, ale vzhledem ke změnám v důchodovém systému jsou ještě zapojeni v pracovním procesu.
7. **Rodiče tráví více svého času v pracovním procesu a** v důsledku toho se zkracuje čas strávený s dětmi. To má samozřejmě za následek zhoršenou kvalitu výchovy dětí a nabourání základního vztahu dětí k rodičům. Tento vztah se pak nemůže správně zformovat i přes nejlepší snahu rodičů tento nedostatek času kompenzovat pomocnými berličkami, jako jsou například zvýšené kapesné, drahé dárky či přemíra zájmových kroužků. Dítě si pak může zvýšenou pozornost rodičů vynucovat nežádoucím chováním, o kterém ví, že je špatné, ale současně také zaručuje zvýšený zájem rodičů. Svým způsobem tak dítě své rodiče trestá, protože jiné možnosti vlastně ani nemá. Nedostatek času rodičů však není jediný současný problém. Rodič unavený po celodenní práci již nemá energii na hru s dítětem a uplatňuje své právo na odpočinek před televizní obrazovkou a dítě je považováno za hodné, když si hraje samo a dospělí neruší. Přitom právě kvalita času, který rodiče svým potomkům věnují je rozhodující. Půlhodina kreativní hry rozvíjející citové vazby v rodině nejen mezi rodičem a potomkem, ale i mezi partnery navzájem, obohatí dětský duševní rozvoj mnohem intenzivněji než dvě hodiny společného sledování televize.
8. **Přibývá dvoukariérových manželství.** V důsledku růstu vzdělanosti a cíle ženy budovat kariéru.²

---

² KRAUS, B. *Člověk - prostředí - výchova*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001

1.6 Hodnotová orientace společnosti a rodiny

Každá společnost určuje svým členům jistá „pravidla“ týkající se zakládání a vedení rodiny. Lidé si ho nemusí uvědomovat, ale i přesto se jimi řídí. Uznávané hodnoty nám mohou dávat odpovědi na otázky typu: Je žádoucí zakládat rodinu? Je žádoucí vstupovat do manželství? Kdo může a nemůže založit rodinu? Je žádoucí mít děti? A v jakém věku? V jakém počtu? Je možné se rozvést? Co je dostatečným důvodem uznaným pro rozvod? Kdy mohou děti odejít od rodiny? Která rodina je harmonická?

Hodnotová orientace společnosti a rodiny:

- **1899** – základem pozornosti jsou mravní zásady a přestupky proti nim. Dítě je vedeno ke kázni, k poslušnosti a to dokonce naprosté již od nejtělejšího věku. Zdůrazňuje se rodinná hierarchie. Děti mají rodičům vykat. Za přímého nadřízeného dětí byl považován rodič dítěte.
- **20. století** – je doprovázeno měnícím se postavením ženy. Na rodiče se apelovalo, aby si kázeň nevyužívali silou, ale aby dávali přednost rozumu dítěte. Vyžadována je poslušnost dítěte vědomá, nikoliv slepá. Násilí páchané na dítěti má být omezeno. Ideálem výchovy té doby je rozumnost, vzdělanost a uměřenost. Odmítá se jak despotická autorita, tak i přemrštěná láska.
- **1918** - prosazují se hlavně hlediska zdravotnická. Výchova začíná již od peřinky. Dítě se považovalo za nepopsanou tabuli. Návyky je možné vytvořit snadno a brzy. Mazlení se nedoporučovalo. Poslušnost dítěte má být samozřejmostí, které se nejlépe dosáhne naprostou důsledností vychovatele. Výchovnými ideály jsou pořádek, klid a pravidelnost.
- **1950** – mateřská a rodičovská láska se začala zdůrazňovat v příručkách. Rodiče mají být ke svému dítěti pozorní a shovívaví. Důležité je, aby dítě navazovalo k rodičům dobrý vztah a aby atmosféra celé rodiny byla harmonická.

- **60. léta** – do Evropy stále více pronikají americké superliberální postoje k dětem. Prosazoval se rovnocenný vztah mezi mužem a ženou. Dochází k liberalizaci postoje týkající se rozvodu. Ideálem je oddělené bydlení rodiny. Za hlavní měřítko funkčnosti rodiny je považována emoční spokojenost manželů a emoční uspokojení dětí. Stoupala tolerance k předmanželskému sexu a předmanželským experimentům v partnerských vztazích.
- **80. léta** - co se týče výchovy dětí začala 80. léta klást otázku autority a mravních základů výchovy v nové podobě a s novou naléhavostí. Rodina má své hodnoty. Dalo by se říci, že rodina demonstruje své uznané hodnoty i v předmětech. Avšak předměty hodnotné pro rodinu mohou a nemusejí mít vysokou hodnotu tržní. Rodinným pokladem mohou být domy, automobily, počítače, ale i knihy, fotografie či zlaté mince. Jednoduše se dá hodnotová orientace rodiny zjistit otázkou: Jak rodina tráví volný čas, tedy čas který její členové nevěnují práci či školní docházce? ³
- **rodina současnosti** – jsou kombinovány rodinné a pracovní aktivity, muž nestojí stranou, nýbrž je vtažen do víru nové organizace rodiny. Jak se však budou dále vyvíjet vztahy mezi muži a ženami orientovanými na kariéru? Někteří muži i ženy jsou natolik zaměřeny na svou práci a kariéru, že neuzavírají manželství, což je však nejpodstatnější, nezakládají rodiny, neboť nechtějí mít děti. Rodina, respektive děti by je příliš svazovaly, omezovaly jejich svobodu. Tato skupina individualisticky orientovaných mužů a žen chápe rodinu, respektive děti jako překážku. I když se běžnému člověku může na první pohled zdát, že jde o anomálii, je tento trend logickým vyústěním moderní tržní, konzumně orientované společnosti, která klade hlavní důraz na individuum, na individuální svobodu, na nikým a ničím neomezovanou možnost volby jedince. Část svobodných mladých žen a mužů se s velkou pravděpodobností provdá či ožení, ale část z nich bezesporu do manželství nevstoupí a pokud, pak v daleko pozdějším věku. Pozdější vstup do manželství však snižuje šanci na založení rodiny, tedy možnost mít děti. Dá se tedy

---

³ MATOUŠEK O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vyd. Praha: Sociologické Nakladatelství., 2003

předpokládat, že podíl bezdětných žen se bude v populaci zvyšovat. Jak se však bude sňatečnost a porodnost vyvíjet, jaké procento žen a mužů nikdy nevstoupí do manželství a bude žít bez partnera či dětí? Na tyto otázky nám jednoznačně odpoví teprve čas a budoucí výzkumy.⁴

Přestože je rodina i v dnešní době velice důležitá a její role je nezastupitelná (jak je uvedeno výše), nemůže vystupovat samostatně jako právní subjekt. Není možné, aby vstupovala do právních vztahů, nemůže nabývat majetek, dědit ani uzavírat smlouvy. Zákon ani jiné právní předpisy totiž pojem rodiny nijak nedefinuje. Smlouvu o nájmu nemůže uzavřít rodina, mohou ji uzavírat jen manželé. Žádoucím předpokladem založení rodiny je manželství. Proto se v následující kapitole budeme věnovat právě manželství a jeho právním aspektům.

---

⁴ ČERMÁKOVÁ, M., MAŘÍKOVÁ, H., ŠANDEROVÁ, J., TUČEK, M., *Proměny současné rodiny*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000

2. Manželství

Abychom mohli pochopit důvody, kvůli kterým mladé páry odmítají stále častěji žít v manželství, a také další aspekty nesezdaného soužití, musíme se nejdříve důkladně seznámit s tím, co to manželství vlastně je, co předpokládá, jaké klade podmínky a požadavky na ty, kteří do něj vstupují a především s tím, jak je ukotveno v našem právním řádu. Těmto otázkám se budeme podrobně věnovat v následujících kapitolách.

Dalo by se říci, že manželství plní tři základní funkce. A to funkci sexuálního soužití, výchovy dětí a vzájemné pomoci. V každém stádiu manželství nabývají tyto funkce různé důležitosti. Například, pokud mladí lidé uzavřou manželství, převažuje funkce sexuálního soužití, neboť v této době ještě nemají děti. Po narození dětí je nejdůležitější funkcí manželství výchova potomků. S přibýváním věkem sexuální potřeby ustupují a v době, kdy jsou děti více méně soběstačné, stává se nejdůležitější funkcí manželství vzájemná pomoc manželů. Neboť v této době již nemusí být některý z manželů zcela zdrav a může být odkázaný na pomoc svého partnera.⁵

2.1 Manželství v České republice

Náš právní řád definuje manželství v prvním a druhém odstavci § 1, zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině jako: *„Trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem. Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí“*

Jak vidíme dle platné právní úpravy je manželství trvalým společenstvím „založeným zákonem stanoveným způsobem“. Už to může být pro mnohé potenciální manžele překážkou, která do jisté míry může jejich rozhodnutí když ne zvrátit, tak přinejmenším ovlivnit. Jsou nuceni podpisem stvrdit určitý závazek, ze kterého jim do budoucna plynou jisté povinnosti, zatímco v nesezdaném soužití po nich vlastně

---

⁵ CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002

nikdo takovéto rozhodnutí nechce a k soužití dvou partnerů může docházet postupně a pozvolna, bez radikálních změn.

Z pohledu práva je manželství právním vztahem, který je oboustranným a dobrovolným projevem vůle snoubenců směřujícím ke sňatku, avšak tento vztah nemusí skončit idylicky, ať už v případě smrti jednoho z manželů či případného rozvodu.⁶

2.1.1 Způsoby uzavírání manželství

Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom že spolu vstupují do manželství. Toto prohlášení je potřeba učinit před matričním úřadem anebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti, která je k tomu zvláštním předpisem oprávněna.

Občan České republiky může v cizině uzavřít manželství také před zastupitelským úřadem České republiky, který je rovněž k tomuto oprávněn.

Zákon neobsahuje text souhlasného prohlášení. V praxi se oddávající zeptá snoubenců, zda dobrovolně vstupují do manželství, zda si dobrovolně berou snoubence za manžela apod. Snoubenci pak tradičně odpovídají ano. Jedná se v podstatě o rituál převzatý z církevního práva, z něhož pochází i výměna prstýnků nebo novomanželský polibek.

Souhlasné prohlášení snoubenců musí být provedeno slavnostním způsobem. K vážnosti úkonu přispívá i nutná účast svědků. Okamžikem uzavření manželství je právě souhlasné prohlášení. Od tohoto okamžiku se stávají snoubenci manžely.⁷

---

⁶ *Velký domácí právník*. Praha : Reader`s Digest Výběr, 1999

⁷ CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002

Občanský sňatek

Prohlášení o uzavření manželství činí snoubenci před starostou, místostarostou nebo pověřeným členem zastupitelstva obce, městské části hlavního města Prahy, městských obvodů nebo městských částí územně členěných statutárních měst, které mají matriční úřad.

Prohlášení o uzavření manželství lze učinit i před starostou, nebo místostarostou obce, městské části hlavního města Prahy, městských obvodů nebo městských částí územně členěných statutárních měst, které nejsou matričním úřadem, je-li jeden ze snoubenců přihlášen k trvalému pobytu v jeho správním obvodu. Prohlášení o uzavření manželství lze činit i před primátorem hlavního města Prahy, náměstkem primátora hlavního města Prahy nebo pověřeným členem zastupitelstva hlavního města Prahy, jakož i před primátorem statutárního města, náměstkem primátora statutárního města nebo pověřeným členem zastupitelstva statutárního města.

Prohlášení o uzavření manželství činí snoubenci při občanském sňatku v přítomnosti zaměstnance místně příslušného matričního úřadu. Uzavřít manželství na kterémkoli vhodném místě může povolit matriční úřad, do jehož správního obvodu toto místo spadá. Je-li život snoubence přímo ohrožen, může se manželství uzavřít před kterýmkoli obecním úřadem.⁸

Církevní sňatek

Prohlášení o uzavření manželství mohou snoubenci učinit před příslušným orgánem církve a zároveň před osobou oprávněnou církví nebo náboženskou společností. Manželství se uzavírá v místě určeném předpisy církve nebo náboženskou společností pro náboženské obřady. Orgán církve po uzavření manželství je povinen doručit protokol o uzavření manželství matričnímu úřadu, v jehož obvodu bylo manželství uzavřeno. V případě, byl-li uzavřen občanský sňatek, nemají následné náboženské

---

⁸ Zákon č. 94/1963 Sb., *zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů*

obřady právní následky. Neboť manželství vzniklo uzavřením občanského sňatku. Byli však uzavřeni církevní sňatek, nelze již následně uzavřít sňatek občanský.⁹

---

⁹ CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002

2.1.2 Podmínky pro uzavření manželství a zánik manželství

Podmínky pro uzavření manželství jsou v případě občanského i církevního sňatku stejné. Muž a žena, kteří spolu chtějí uzavřít manželství, by měli předem poznat své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav. Snoubenci jsou povinni předložit požadované doklady a taktéž prohlásit že jim nejsou známy žádné okolnosti, které vylučují uzavření manželství. Pokud se snoubenci rozhodnou uzavřít manželství v zahraničí, může prohlášení o tom, že jim nejsou známy žádné okolnosti bránící uzavřít manželství, přijmout i kapitán lodi plující pod vlajkou České republiky, kapitán letadla registrovaného v České republice a velitel vojenské jednotky České republiky v zahraničí.

Neplatnost a neexistence manželství

Neplatné manželství je takové manželství, které vzniklo, má právní následky a to do doby, dokud je soud neprohlásí za neplatné. Důvody neplatnosti manželství jsou stanoveny taxativně v zákoně:

1. Jiné manželství

Manželství nemůže být uzavřeno ženatým mužem či vdanou ženou, jednalo by se totiž o bigamii. Zákaz bigamie má evropskou tradici a tudíž se s ní na územní České republiky běžně nesetkáváme. A navíc je bigamie trestným činem.

O neplatnosti takového manželství rozhodne soud i bez návrhu.¹⁰

2. Příbuzenství

Zákon o rodině zakazuje uzavření manželství mezi nejbližšími příbuznými, a to mezi předky a potomky a mezi sourozenci, ať již mají společné oba rodiče nebo pouze jednoho z nich. Na stejnou úroveň pokrevního příbuzenství je kladeno i osvojení. Neplatnost manželství vysloví soud i bez návrhu také v tomto případě.

---

¹⁰ *Velký domácí právník*. Praha : Reader`s Digest Výběr, 1999

3. Nedostatek věku

Zákon o rodině stanoví, že manželství nemůže uzavřít nezletilý, tj. osoba mladší 18 let. Avšak platí i výjimka: z důležitých důvodů může soud na návrh povolit uzavření manželství osobě starší 16 let. Bez tohoto povolení soudu by bylo toto eventuální manželství neplatné a soud vysloví neplatnost i bez návrhu – ovšem jen pokud toto manželství nezaniklo.

4. Duševní choroba

Manželství rovněž nemůže uzavřít ani osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům. Jestliže tato osoba, jejíž způsobilosti k právním úkonům byla jen omezena, může uzavřít manželství jen s povolením soudu. Soud povolí uzavřít sňatek, za předpokladu, je-li zdravotní stav osoby slučitelný s účelem manželství. Osoba stížená duševní poruchou, která má za následek zbavení způsobilosti k právním úkonům, nemůže uzavřít manželství. Osoba stížená duševní poruchou, mající za následek jen omezení způsobilosti k právním úkonům, může uzavřít manželství jen se souhlasem soudu. Soud vysloví neplatnost i bez návrhu v případě zbavení způsobilosti k právním úkonům či duševní poruchy. V případě omezení způsobilosti k právním úkonům či duševní poruchy, soud vysloví neplatnost manželství jen na návrh jednoho z manželů.

5. Vada právního úkonu

K neplatnosti manželství může dojít i v důsledku:

- a) vůle jednajících osoby nebyla svobodná
- b) omylu spočívajícím v totožnosti jednoho ze snoubenců – to znamená manželství bylo uzavřeno s osobou, která předložila cizí nebo padělaný průkaz totožnosti.
- c) Omylu týkajícím se povahy právního úkonu při uzavírání manželství – především se to týká sňatku církevního. Např. Snoubenec, který není členem církve, před nímž se obřad konal, by byl v přesvědčení, že jde o jiný církevní úkon, nikoli o uzavření manželství.

Neplatnost ve výše uvedených případech lze vyslovit pouze na návrh kteréhokoli z manželů. Je-li manželství prohlášeno za neplatné, je neplatné od samého začátku uzavření manželství.

Neexistence manželství

Na rozdíl od neplatného manželství nevyvolává žádné právní následky. Proto o jeho existenci nemusí soud rozhodovat. Příčiny neexistence manželství jsou stanoveny v zákoně taxativně:

1. Manželství nevznikne, jestliže muž nebo žena byli k prohlášení o uzavření manželství donuceni fyzickým násilím.
2. Manželství nevznikne, jestliže bylo uzavřeno osobou mladší 16 let.
3. Manželství nevznikne, jestliže prohlášení o vstupu do manželství učinil zástupce bez plné moci.
4. Manželství nevznikne, jestliže v případě církevního sňatku nepředcházelo tzv. předdodatkové řízení - snoubenci nepředložili oddávajícímu osvědčení vydané příslušným matričním úřadem, od jehož vydání neuplynuly více než tři měsíce.
5. Manželství také nevznikne, jestliže prohlášení o uzavření manželství učinili snoubenci před nepříslušným orgánem církve nebo před nepověřenou osobou.

Zánik manželství

Zákon o rodině rozeznává tři způsoby zániku manželství:

- 1. Smrtí jednoho z manželů.**
- 2. Prohlášením manžela za mrtvého**

Za mrtvou osobu prohlásí soud také nezvěstnou fyzickou osobu, lze-li k okolnostem soudit, že již nežije. Manželství, zaniká dnem kdy rozhodnutí o tom nabude právní moci.

Dojde-li k situaci, že osoba, která byla prohlášena za mrtvou, žije, soud své rozhodnutí zruší a obnovují se všechna práva a povinnosti s jedinou výjimkou - jestliže mezitím manžel toho kdo byl prohlášen za mrtvého, uzavřel manželství nové.

3. Rozvodem

Manželství v České republice zaniká, nejčastěji rozvodem. Zákon o rodině upravuje :

Sporný rozvod – na návrh některého z manželů **soud manželství rozvede:**

- jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno
- nelze očekávat obnovení manželského soužití
- přitom bere v úvahu příčiny rozvratu

Ztížený rozvod – Návrhu na rozvod soud nevyhoví :

- jestliže s rozvodem nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel
- jemuž by byla rozvodem způsobena zvláště závažná újma
- a pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství

V případě však pokud manželé spolu nežijí po dobu delší než tři roky soud manželství rozvede.

Smluvený rozvod - čili nesporný rozvod. Jedná se o rozvod bez prokazování příčin rozvratu. Podmínky nesporného rozvodu:

1. manželství trvalo alespoň jeden rok
2. manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí
3. k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí

Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, předloží – li manželé:

- a) písemnou smlouvu s úředně ověřenými podpisy obou účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu
  - vypořádání vzájemných majetkových vztahů
  - práva a povinnosti společného bydlení
  - a případnou vyživovací povinnost

- b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu¹¹

---

¹¹ KEJDOVÁ M., VAŇKOVÁ, Z., *Právo a sociální politika*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2007

2.2 Manželství a nesezdané soužití v jiných kulturách

V každé kultuře je jiné rodinné právo a manželé mají jiné postavení a to má samozřejmě vliv na možnost soužití dvou partnerů bez uzavření řádného manželství. Zákony a pravidla morálky samozřejmě vycházejí z historických kořenů. V následujících kapitolách se budeme věnovat jednotlivým exotickým kulturám.

2.2.1 Manželství podle islámského práva

Nesezdané soužití není prakticky možné v zemích, ve kterých se uplatňuje islámské právo. V islámských zemích ženy nosí „burku“, tento zvyk slouží k ochraně nedotknutelnosti ženy před cizími muži. Svobodné ženy mají zakázaný jakýkoliv kontakt s muži. Žena nesmí zůstat sama v jedné místnosti s cizím mužem.

A proto když se dva mladé nemohou na ulici ani na sebe podívat, tak spolu můžou jen těžko žít bez manželství. Zvykové právo bývá mnohdy tvrdší a krutější než aktuální právní úprava v dané zemi. Bohužel se zvykové právo stále především na venkově dodržuje a dochází tak mnohdy k týraní členů rodiny a zbytečným ztrátám na životech.

Islám říká, že vše musí být spojeno s ideou Boha (Aláha) - manželství je z tohoto hlediska považováno za oboustranný náboženský závazek. Omezená polygamie je v islámských státech stále platná - výjimku tvoří Tunis. V tomto státě je polygamie zakázána. Zvláštní úpravu najdeme v Jemenu, kde muž může mít dvě manželky. Přičemž druhou manželku si může vzít v případě, pokud lékařsky prokáže, že jeho předchozí manželka je neplodná nebo že trpí chorobou znemožňující vykonávat manželské povinnosti.

Principem je povinnost manžela k materiálnímu zabezpečení manželky. Irácký zákon dokonce stanovuje, že soud může povolit uzavřít polygamní manželství pouze v tom případě, je-li možné očekávat, že manžel splní materiální nároky ženy, ale bude také se všemi svými manželkami spravedlivě zacházet. V případě nesplnění této podmínky hrozí manželovi trest odnětí svobody až do výše jednoho roku.

Třetím pilířem muslimského manželství je institut *obvĕnění*, je to takzvané subjektivní právo manželky. Manželce náleží i to, co nabyla před a po uzavření manželství. Společné jmění manželů není víceméně upraveno.

VZNIK MANŽELSTVÍ

Předpokladem vzniku manželství je písemná dohoda, tuto dohodu uzavírají manželé osobně a překládají ji ve stanovené lhůtě k registraci státnímu orgánu.

Platnost manželské smlouvy je podmíněna přítomností dvou plnoletých svědků a neexistence zákonných překážek bránící uzavírání sňatku:

- Nezletilost
- Vysoký věkový rozdíl mezi manžely
- Zakázaný stupeň příbuzenství

Neshody v průběhu manželství jsou řešeny v okruhu širší rodiny. V případě obav z nadržování je možné požádat o rozhodčího z obou stran. Při řešení se vychází z pravidel Koránu.

ZÁNÍK MANŽELSTVÍ

Pokud nejdou vzájemné spory v manželství řešit ani po vyzkoušení všech způsobů usmíření, může manželství zaniknout.

Způsoby zániku manželství:

- 1) Oboustranná dohoda.
- 2) Jednostranné trojí mužovo vyřčení formule „rozvádím se s tebou“ (talak).
- 3) Rozvod – provádí se před soudem, na návrh jednoho z manželů.

Jestliže se manželé dohodnou na rozvodu a majetkových záležitostech (zejména na výši náhrady za obvěnění), zaniká manželství dohodou. Žena nemusí vracet manželovi přiměřenou částku z obvěnění, pokud žena uplatňuje právo na rozvod z titulu požívání alkoholických nápojů.

V případě talaku je nutné aby rozváděná žena zůstala doma po dobu, aby se dalo s určitostí zjistit, že žena s manželem neotěhotněla. Islám neumožňuje manželovi, aby tuto formuli vyřkl třikrát za sebou bez této čekací lhůty. První i druhé vyhnání lze odvolat, třetí vyřčení formule, je již nezvratné – manželé se už k sobě nemohou vrátit. Výjimkou je situace, kdy se tato žena znovu vdá a rozvede se s jiným mužem, teprve poté se může vrátit k předchozímu manželovi.

Rozvod je povolen z těchto důvodů:

- konflikt, který již nelze urovnat mezi manžely,
- morální újma jednoho z manželů,
- nemoci a nezpůsobilost k plnohodnotnému pohlavnímu styku,
- manžel, který byl odsouzen k trestu odnětí svobody na dobu delší 3 let.

2.3 Manželství podle čínsko – japonské kultury

V čínské a japonské kultuře mohl muž uzavřít formální sňatek pouze s jednou manželkou. Byla to záležitost celé rodiny, podle tradice musí manželství sloužit k upevnění rodu. Uzavírat ho mezi sebou mohly jen osoby z jiných rodin a nemuseli přitom být ze stejných společenských vrstev. To však platilo jen v čínském právu, na rozdíl od Japonska, kde se shodné společenské postavení obou manželů striktně dodržovalo.

Manželství se uzavíralo na místě, kde v rodině docházelo k uctívání předků. Novomanželka po ukončení svatebního obřadu navštívila rodiče manžela a přinesla oběti manželovým předkům. Pravomocí rodiny bylo poskytnout synově ženě statut snachy.

Postavení ženy bylo v rodině podřízené a nerovné. Jako dcera měla povinnost poslušnosti vůči svým rodičům a po uzavření manželství tato povinnost přešla i na jejího manžela a jeho rodiče. Jako manželka neměla žádný majetek, jen věci osobní potřeby. V případě manželovi smrti vše zdědili jeho synové.

Žena směla vycházet mimo domov jen co nejméně, byly jí přisouzeny všechny domácí práce (vaření, praní, úklid, šití a péče o děti). Manželka měla zvlášť významné postavení vůči ostatním ženám, byly jí podřízeny snachy, konkubíny, neprovdané sestry manžela, vlastní dcery, švagrové, neteře, služebné.

Nerovnost manželčina postavení se promítala až při případném konfliktu s hlavou rodiny. Jestliže například žena se na manželovi dopustila fyzického násilí, mohla být odsouzena na jeden rok vězení. V případě zabití manžela byla manželka odsouzena k trestu smrti. Naproti tomu fyzické násilí činěno ze strany manžela vůči manželce bylo trestáno mnohem mírněji. Nedošlo-li k viditelnému zranění ženy, nebylo trestáno vůbec. Došlo-li k zabití ženy mužem z důvodu nešťastné nehody, byl manžel pokládán za nevinného (což v případě ženy neplatilo).

V podstatě bezprávní postavení měla konkubína. Musela poslouchat manželku, chovat se k ní slušně a uctivě a sloužit jí. Uctívání předků se nemohla zúčastnit, stejně tak jako nemohla být zařazena po své smrti mezi ně. Za jakékoliv ublížení, byly stanoveny velmi mírné tresty. Dalo se předpokládat, že hlavní motivací těchto žen byla zřejmě relativní jistota existenčního zabezpečení a budoucnost jejich dětí.

Rozvod byl možný jen z důvodu vůle manžela a viny manželky. Za důvody postačující k rozvodu byla považována neposlušnost vůči manželovým rodičům, neplodnost, nevyléčitelná choroba, krádež, ale také hubatost či žárlivost.

Jediný důvod k rozvodu z viny manžela bylo tak zvané přerušení manželských vztahů. Bylo tím rozuměno obzvlášť hrubé jednání jednoho z manželů vůči jakémukoliv rodinnému příslušníkovi svého partnera, které mohlo skončit smrtí. V těchto případech rozhodoval soudce.

Japonské zvláštnosti

Institut manželství je postaven na stejném základě (konfuciánském) jako je tomu v Číně. Až do poloviny 19. století se o uzavírání sňatků státní i církevní orgány nezajímaly - byl zastáván názor, že se jedná o soukromou záležitost. Výjimku tvořily sňatky šlechticů, k nimž bylo potřeba povolení úřadu. Nemožnost uzavírat sociálně nerovná manželství je základní japonskou zvláštností. Věk snoubenců musel být u muže 16 let a u ženy 13 let.

Co se týče postavení ženy, bylo ještě podřízenější a bezprávnější než v Číně. Pro ní vyplývaly tři povinnosti: poslušnost k otci, k manželovi a k nejstaršímu synovi. Další její povinnost byla strpět manželovy konkubíny, ale v případě manželčiny nevěry jí hrozil trest smrti.

Až ve druhé polovině 19. století dochází k tomu, že si manželka mohla stěžovat u státního orgánu na nespravedlivý rozvod a špatné zacházení. V případě, že manželka spor vyhrála, mohl být manžel potrestán dokonce vězením. K tomuto zásadnímu obratu v úpravě vztahů mezi manžely dochází k Číně až v dalším století.

Novodobý vývoj práva v Číně a Japonsku

Až do 19. století platilo původní čínské a japonské právo, po té začalo podléhat cizímu vlivu. Nové kodexy, které byly přijímány podle evropských vzorců, zrušily některé tradiční právní instituty (např. polygamii) avšak řada historických norem platila dál.

Japonský občanský zákoník z roku 1898 nechával práva rodičů vůči dětem a manžela vůči manželce. Uzavírat manželství mohli jen se souhlasem rodičů muži do 30 let a ženy do 25 let. Naopak čínský občanský zákoník z roku 1931 umožňoval uzavření manželství se souhlasem rodičů u mužů do 18 let a ženám do 16 let.

Zákon o manželství z roku 1950 v Číně zrušil polygamní manželství (současně výslovně zakázal bigamii, konkubinát a prodávání dětí). Byla stanovena povinná registrace manželství i rozvodu. O 30 let později bylo zákonem upraveno ustanovení o plánovaném rodičovství na tak zvané „jedna rodina- jedno dítě“. Bohužel v praxi dochází při plnění této demografické strategie například k násilným potratům a nuceným sterilizacím. Amnesty International zaregistrovalo případy přepadávání vesnic, kdy jsou ženy odváženy k nucenému potratu.

I když mělo nesezdané soužití v čínsko-japonské kultuře složitější vývoj než třeba v Evropě, nakonec se i zde pozvolna prosadil podobný model chování, a to především v průmyslových oblastech a ve městech, kde došlo mnohem rychleji k vykořenění starých tradic. Naopak na zemědělském venkově si tradice podržela částečně svůj vliv a nesezdané soužití zde nelze praktikovat zcela jednoduše.

2.4 Manželství v africké kultuře

V africké kultuře převládají **polygamní** svazky (1 muž a více žen). Pouze u některých kmenů v Kongu a Zaire se vyskytuje **polyandrie** (1 žena a více mužů). Africká polygamie je neomezená. Avšak nejběžnější jsou domácnosti se dvěma či třemi manželkami.

Manželství má zejména ekonomické poslání. Základní rodina, to znamená rodiče a jejich děti tvoří zemědělské výrobní jednotky. Rodina bydlí v oploceném komplexu chýší, v první bydlí muž a každá z jeho manželek má pro sebe a své děti další chýši. Žena je manželkou, matkou a pracovní silou. Většinou má relativně velkou osobní svobodu a to v tom smyslu, že může navštěvovat sousedy a s mužovým souhlasem i rodiče a příbuzné v okolních vesnicích. Toto se samozřejmě týká svátků. Běžný pracovní den je obvykle dvanáctihodinový – kromě úklidu, péče o děti a vaření mají ženy na starosti i zásobárnu pitné vody, dříví na otop, polní práce, případně rybolov. Ženám byla vyhrazena i některá řemesla, kupříkladu hrnčířství. Pokud má žena možnost, může prodávat vajíčka, drůbež nebo zeleninu na tržišti. Tento prodej uskutečňuje často i dlouho do noci, neboť podle tradičního práva jdou utržené peníze do její kapsy.

Základní podmínkou pro uzavření manželství je iniciace (zasvěcení) - jedná se o rituál kdy chlapec nebo dívka přecházejí formálně z dětství do věku dospělosti. Základem tohoto rituálu je přechodný pobyt v buši či pralese. Zde vybraní dospělí poučí mladé o mytologii, o pravidlech soužití, o manželství a pracovních dovednostech. U dospívajících jsou vyvolávány halucinace duchů a démonů, a to prostřednictvím omamných nápojů, nočního bdění i půstů. Cílem tohoto rituálu je projekce vlastních zážitků a představ. Učitelé tyto psychické procesy směřují tak, aby dospívající našli správný vztah k přírodě, rodině a kmeni. K odluce také patří vytváření odolnosti proti bolesti a útrapám. A to ulehnutím na mravenišť, bolestivou tetází nebo propichováním nosu a uší. Následuje obřízka, po níž se mladí mohou vrátit do rodné vesnice. Na jejich

počest je uspořádána slavnost s rituálními tanci v maskách představující duchy a předky, na nichž závisí plodnost budoucích manželských dvojic.

Budoucí snoubenci si však nesmí projevovat přízeň až do uzavření manželství. Proto je v afrických městech a vesnicích obvyklé, že chlapci si projevují přízeň na veřejnosti mezi sebou, podobně je tomu i u dívek. Potkat proto v Africe svobodné mládence vedoucí se za ruce, není nic výjimečného a bylo by nesprávné se domnívat, že se musí jednat o homosexuály.

Z výše uvedených pravidel a tradic je zcela zřejmé, že něco jako nesedané soužití je v takovéto kultuře takřka nemožné. Problémem pro mladé páry je i vzájemný vztah bez společného soužití.

Největší důraz je v Africe kladen na plodnost, která vychází z přesvědčení budoucnosti rodiny. Vysoká porodnost je v obtížných klimatických a hygienických podmínkách chápána jako nutnost. Polygamie tuto plodnost zajišťuje. Žena jako rodička má velký sociální význam, se kterým souvisí i postoj k ní. Ve své podstatě je protichůdný vůči evropskému přístupu. Zatímco v evropské a angloamerické právní kultuře je upřednostňován život dítěte, v Africe je tomu naopak: když dítě umře může žena rodička porodit další, zatímco když onemocní žena, nastává poplach- dochází k ohrožení zdroje potomstva.

V tradiční africké společnosti je smyslem existence každého jedince stát se rodičem. Smysl manželství je vyvozován z přístupu, že člověk, který nezplodil potomka se nestane předkem, tudíž mu nemá kdo vystrojit pohřeb. Tedy mezi základní mravní a právní povinnosti muže patří plození dětí a základní povinnost manželky je rodit děti.

Avšak manžel musí podělit všechny ženy stejnou přízní a svědomitě vychovávat všechny svoje děti. První („hlavní“) manželka má v jistém smyslu privilegované postavení: přísluší jí rozdělovat práci ostatním ženám a v pozdějším věku se stává manželovou důvěrníci a rádkyní. Mnohdy může docházet mezi mladšími ženami a jí k „mocenským“ intrikám.

Za podstatnou náležitost platnosti afrického manželství je zaplacení *obvňení* náležící rodině nevěsty. A je záležitostí buď ženicha nebo jeho příbuzných. Vypláčí se nejčastěji v penězích, ale je dovolená platba mušlemi nebo hroty oštěpů, či naturální plnění – ženich může vykonávat pro rodinu nevěsty určité práce.

Neplní-li či neplatí-li manžel dohodnuté „splátky“ má manželka právo zůstat u svých rodičů, dokud manžel nebo jeho příbuzní nezaplatí. Až od tohoto okamžiku vzniká právo na ženiny reprodukční a pracovní schopnosti.

Mezi manžely bývá poměrně málo intimity. Po sňatku žena odchází od vlastního klanu a přichází do vesnice, která je obývána příbuznými manžela. V tomto novém prostředí jsou přivdané ženy cizinkami, které čeká víceméně dlouhý a nelehký adaptační proces. Většinu všedních dnů ženy pracují a ve svátek platí obyčej, podle kterého si manželé na veřejnosti neprojevují přízeň. U některých kmenů platí zákaz společného stravování mužů a žen, který v podstatě vylučuje společenský kontakt mezi manžely.

Rozhodující pravomoci ve sporných otázkách manželství mají klany, z nich muž nebo žena procházejí. Jedná se jak o vznik manželství, tak i o dobu trvání či zánik manželství. Při případných manželských sporech převládají snahy oba manžele usmířit, avšak nepodaří-li se případný spor vyřešit usmiřovacími pokusy příbuzných, vrací se žena k rodnému klanu. Děti ovšem připadají rodu manžela - péči o ně zajišťuje jiná manželova žena či jeho sestra. Toto však neplatí v případě, skončí-li manželství ještě dříve, než je zaplacená celá částka *obvňení*.

Africká právní kultura nezná jako formu zániku manželství smrt. Po úmrtí nastupuje na místo zesnulého jeho příbuzný.

Jako důvody rozvodu manželství jsou uznány:

- Neplodnost ženy či impotence muže,
- Špatná povaha jednoho z manželů (u žen jde zejména o hádavost a nesnášenlivost s ostatními manželkami, u mužů se jedná například o nedostatečnou péči o bydlení ženy),
- Spory s tchýní, případně neschopnost ženy uvařit dobré jídlo.

Nevěra nebývá vyloženým důvodem k rozvodu. Tento poklesek je řešen pokutou, kterou zaplatí manželovi svůdce ženy a je vyřešena také slibem ženy. Za povšimnutí stojí i *institut útěku manželky*. Pokud není manželka s manželem spokojena a rodiče ji v tomto podpoří, může utéct do jiné vesnice a vstoupit do manželství s jiným mužem. Nový manžel je povinen vyrovnat se s ženíným otcem, první manžel je však bez náhrady za tuto ženu. Avšak jeho vztah k bývalé manželce nezaniká, přetrvává v jakémsi stavu, který umožňuje obnovení, vrátí-li se žena zpět.¹²

---

¹² HUNGR, P. *Teorie práva 2*. Brno: Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006

3. Nesezdané soužití

Pro nesezdané soužití máme mnoho různých označení a názvů. Jmenujme alespoň některé: soužití bez svatby, kohabitace, faktické manželství, volný svazek, nezasedané soužití, žití na „hromádce“ a „na psí knížku“. Všechny tyto termíny však znamenají jediné: je to taková forma soužití dvou jedinců v páru (vždy se jedná o muže a ženu), které nebylo uznáno oficiální autoritou společnosti k tomu určenou.

Je volný svazek starší než manželství? Tato otázka položená dnes nám jistě připadá nedůležitá, ale moralisté se jí dlouho znepokojovali. Racionalisté, kteří v manželství viděli dědictví ztraceného ráje, připisovali prvenství spíše konkubinátu. Tento spor vyvstal až s pokřesťanstvím Evropy. Většina starověkých národů uznávala více druhů manželství a vedle opravdové svatby existoval i volnější svazek. U Germanů *Friedelehe* a u Římanů *concubinát*. Tyto podoby manželství uznávala i legislativa. Potíže nastaly v době, když se začal uplatňovat výhradně model duchovního sňatku Krista s jeho církví. Volný sňatek sice nezmizel ze dne na den, ale dostal se na úroveň něčeho tajného, ale platného.

Dalo by se říci, že pojem volný svazek jak ho známe dnes, se zrodil až po tridentském koncilu, který v roce 1545 svolal papež Pavel III v italském Trentu (lat. *Tridentum*). Koncil probíhal ve více oddělených zasedáních v letech 1545 až 1563 za předsednictví tří papežů a věnoval se mnoha církevním problémům tehdejší doby. Přímo otázku manželství řešil 11. listopadu 1563 na 24. zasedání a výsledky shrnul do dvanácti kánonů a jednoho dekretu. Potvrzuje se zde hodnota celibátního způsobu života, zavrhuje se konkubinát. Platnost manželství je církevně - právně vázána na výměnu souhlasu před knězem a dvěma svědky. V případě rozvodu není nevinné straně dovoleno uzavřít nové manželství, pokud manžel či manželka ještě žije, i když se ten dopustil cizoložství. Koncil tak vlastně uvrhl do ilegálního konkubinátu všechny dvojice, které nebyly oddány před oltářem. Toto nové pojetí manželství pocházející z tridentského koncilu mělo za úkol vymýtit nelegálně sezdané dvojice, ale přineslo

pouze problémy, neboť ženy a muži nepřestali spolu žít ve volných svazcích. V některých oblastech dokonce tradice starých manželských rituálů přetrvávala dále i stovky let po tridentském koncilu a mezi lidmi dokonce požívala větší autority než oficiální posvěcení svazku církví před oltářem, ke kterému mnohdy docházelo až dlouho po faktickém sezdání páru. Například na Korsice přetrvával světský svatební obřad až do Velké francouzské revoluce, navzdory hrozbám kněží, kteří jej ztotožňovali s konkubinátem. Hlavní úlohu zde místo kněze zastávala matka nevěsty, která sama odvedla dceru do ložnice ke svatebnímu loži, kde byl sňatek následně završen. Křesťanská svatba se konala až dlouho poté a jen proto, aby se učinilo zadost světským a náboženským zákonům.

Církev se snažila vzít do svých rukou všechny zasvěcovací rituály: křest, první biřmování, sňatek a poslední pomazání. Z těchto svátostí si sňatek vydobyl zvláštní postavení, neboť byl považován za vstup mezi dospělé. Tímto obřadem si totiž muž získával své místo ve společnosti i v rodině. Tento důvod k manželství vznikl ve starověku. Manželství zůstalo soukromou záležitostí, sloužilo k zajištění dětí a právoplatnému předání dědictví. Samozřejmě ti, kteří neměli žádný majetek k předávání, nepotřebovali ani „řádnou svatbu“. Konkubinát umožňoval trvalé, ale nelegitimní soužití s ženou, od níž si muž nepřál nebo nechtěl dědice. Na tomto svazku nebylo nic opovrženého. Později sňatek dává muži postavení ve společnosti, s manželkou může případně získávat i léno. Velká francouzská revoluce otřásla majetkovou rovnováhou. Do manželství nyní vstupují nové hodnoty. Podle tradičního vzoru se sňatky uzavírají z jiných důvodů než je láska – ta se měla zrodit až po svatbě.

Sňatek se stává spíše vyústěním milostné historie než počátkem nového života. Muž již své místo nezískává v manželství, ale sociálním postavením a povoláním. Nemusí být ženatý a přesto se může ke svému dítěti hlásit a uznávat jej jako dědice. Ani sexualita se po rozvíjení antikoncepce nemusí uzavírat jen do manželství. Stará ospravedlnění sňatku jsou na ústupu jedno po druhém. Přizpůsobí se tomu manželství? A nebo zcela vymizí? Dnešní mladí lidé nic nenamítají proti životu v páru. Ideálem většiny mladých lidí je ekonomická nezávislost, vlastní bydlení a s tím souvisí

nezávislost na rodičích. I když se tradiční podoba manželství proměňuje, zůstává hluboké a upřímné pouto mezi ženou a mužem, i po případě ve volném svazku.¹³

Co to způsobilo, že mladí přestávají věřit v instituci manželství? Sňatek přestává být institucí, která znamená počátek společného života. Manželský život se stává něčím nestálým nebo by se dalo říci něčím křehčím. O rozchodu nebo rozvodu již dnes rozhodují sami sociální aktéři. Už to není jen smrt, která rozděluje manželský pár. Současná doba je charakterizována větším ovládním osudu, ať co se týče jednotlivce nebo celé rodiny. Převládá hodnotový systém prosazující autonomii a snižující hodnotu materiálního a symbolického dědictví. Tudíž se to odráží i v odmítání instituce manželství. Muži a ženy se touží stát tvůrci svého osudu, chtějí být sami sebou i ve svém rodinném a osobním životě. Soužití v nesezdaném svazku je naopak více oceňováno, protože je chápáno jako svobodnější forma soužití, lépe vyhovující individuálním požadavkům.

Trvale snižující se stabilita manželství rozvíjí soužití mimo manželství. Dvě osoby žijící v pevném milostném vztahu soudí, že pokud nechtějí mít děti, žijí raději bez sňatku. Manželství je tedy řešením až tehdy, když mladí lidé chtějí mít dítě.¹⁴

Za nesezdané soužití se obecně považuje taková situace, kdy mladý pár žije a bydlí ve společné domácnosti a často také společně hospodaří, aniž by uzavřel manželství. Nesezdané soužití je u mladých a svobodných lidí považováno jako určitý předstupeň manželství nebo-li „manželství na zkoušku.“ Z hlediska populace je nejčastější u mladých a svobodných lidí okolo 25 let věku. Volný svazek svobodných ve vyšším věku je z hlediska celé populace jen okrajovou záležitostí, protože počet svobodných v tomto věku je již nižší.

V modelu chování rozšířeném před rokem 1989 platilo, že krátká známost končila většinou sňatkem. Mezi základní příčiny patřilo těhotenství partnerky a nebo k uzavření manželství došlo jen proto, že to tak bylo obvyklé.

---

¹³ BOLOGNA, J.C. Svatby - *Dějiny svatebních obřadů na Západě*. 1 vyd. Praha: Volvox Globator, 1997

¹⁴ SINGLY, F. de. *Sociologie současné rodiny*. 1 vyd. Praha: Portál, 1999

V současné době mladí lidé tak rychle nelegalizují svůj svazek. K tomu jim dopomáhá benevolence společnosti a také okolnost, že se dokáží lépe chránit proti nechtěnému těhotenství.

Dalším důvodem je také fakt, že i případné narození dítěte mimo manželství není považováno za „sociálně nepřijatelné“. (i přesto se objevují tendence, že tento stav není zcela běžný) .

Jako překážka uzavření sňatku jsou uváděny tyto nejčastější důvody:

- a) nedostatečné příjmy
- b) bytové podmínky
- c) studium

Nesezdaná soužití vznikají převážně po krátké známosti dvou mladých lidí, kteří mohou bydlet samostatně a jsou většinou ekonomicky samostatní. Sňatek zatím neuzavřeli, přestože to s partnerem se kterým žijí ve společné domácnosti mají v plánu. Toto své rozhodnutí z nějakého důvodu zatím odkládají.

Může to být z těchto důvodů :

- nejsou pevně rozhodnuti, zda partner je ten pravý a raději chtějí ještě určitou dobu žít „na zkoušku“
- doposud nemají děti, připadá jim manželství zatím zbytečné nebo nepotřebné

Volný svazek je tedy lidmi chápán jako náhražka manželství – jako způsob zkoušení, testování partnera, zda je pro manželství „vhodný“. Nesezdané soužití se tedy stává společností tolerovanou formou předmanželského stádia.

Většina mužů ve věku 18-30 let, kteří nežijí ve stálém vztahu s partnerkou, k tomu mají „psychologické důvody“- potřeba volnosti, nevázanosti, či dokonce neschopnost přizpůsobit se jakémukoliv vážnějšímu vztahu. Samozřejmě mohou to být také důvody náboženské a nebo proto, že ženu nezačali hledat.

Abychom pochopili proč tomu tak v dnešní době raději mladí lidé volí nesezdané soužití než manželství je dobré uvést co této situaci předchází. Zhruba od poloviny 60. let se v České republice stejně jako v ostatních socialistických zemích vytvořil tzv. východoevropský model chování.

Cílem státu bylo zajistit reprodukci obyvatelstva, udržet si růst počtu práceschopných lidí. V úrovni reprodukce se promítala řada momentů: poměrně nízký podíl studujících na středních a vysokých školách. Téměř veškeré práceschopné obyvatelstvo vstupovalo do pracovního poměru, včetně matek malých dětí. Na druhou stranu však také tehdejší společnost poskytovala, zvláště v době normalizace od počátku 70. let, mladým lidem takové podmínky, které usnadňovaly oběma zaměstnaným rodičům založení rodiny a péči o jejich děti. Součástí sociálního systému se staly výhodné, nízkou úročené a bezúročné novomanželské půjčky, prodlužující se mateřská dovolená, popřípadě rozvinutá síť jeslí a mateřských škol, včetně družin a zájmových kroužků při základních školách.

Po celou dobu existence socialistického Československa však zůstával nedostatek bytů, týkající se zvláště mladých manželství, a to i přesto, že byla státní podpora individuální a družstevní výstavby. Ač při přidělování komunálních, podnikových i družstevních bytů měli přednost při přidělování rodiny s malými dětmi, mladí manželé žili na počátku svého rodinného života většinou několik let s rodiči. V takovéto situaci vstupovalo do manželství téměř 96 % žen a 90% mužů a to většinou v nízkém věku.

Ve druhé polovině 50. let se stala typická rodina se dvěma dětmi. Tento model přetrval až do počátku 90. let. Kvůli nízké kvalitě a účinnosti antikoncepčních prostředků se často plánovaný počet dětí v rodině reguloval prostřednictvím interrupce. Třetí těhotenství vdaných žen skončila častěji interrupcí než narozením dítěte. Tudiž nejčastějšími žadatelkami o interrupci byly vdané ženy – vdané ženy, matky dvou dětí. Mezitím v některých západoevropských zemích docházelo již od poloviny 60. let k jiným změnám: snížilo se procento mladých lidí vstupujících do manželství a právní manželství začalo být nahrazováno nesezdaným soužitím. Rostla rozvodovost starších i čerstvě uzavřených manželství a zvyšoval se průměrný věk svobodných snoubenců vstupujících do manželství.

Mladí lidé i lidé středního věku se proti nechtěným těhotenstvím bránili moderní spolehlivou hormonální antikoncepcí a interrupce se postavily do role až posledního způsobu řešení nechtěného těhotenství zpravidla nevdaných či velmi mladých žen.

Současně s poklesem sňatečnosti v západní Evropě začala klesat také porodnost a to vlivem dvou faktorů:

- rostl podíl žen, které se nezúčastnily reprodukce
- klesala manželská plodnost

K těmto změnám docházelo působením nové společenské situace: rostl individualismus, emancipace žen včetně jejich ekonomické nezávislosti a část společnosti začala odmítat tradiční hodnoty. Mladí lidé začali častěji studovat na středních a vysokých školách. Značnou roli však sehrála i nezaměstnanost mladých lidí, která je donutila k opatrnosti při rozhodování o sňatku a rozhodnutí o tom stát se budoucími rodiči.

U české populace došlo k těmto změnám až po roce 1989 a šlo o zásadní posun v lidském myšlení a chování vůbec. Politický obrat vedl ve východní Evropě ke změně životních podmínek převážné části obyvatelstva. Získaná svoboda umožnila rozvoj podnikání, cestování a také vyšší počet mladých lidí začalo studovat na střední a vysoké škole.

Společně s pestřejší nabídkou životních příležitostí se začaly objevovat také další důsledky nového politického a ekonomického života. Změnily se cenové relace, neboť liberalizace cen se především projevovala růstem cen dříve dotovaného zboží. Nutno podotknout, že rostly především ceny základních potravin a zboží běžné spotřeby a to o desítky procent, zatímco položek, u kterých se cena snížila, bylo znatelně méně a nejednalo se o základní komodity. To mělo samozřejmě také dopad na zakládání nových manželství a plánování potenciálních rodin.

Mladí lidé získali větší možnosti studovat v rozvinuté síti státních a soukromých škol. Otevření hranic mělo za důsledek možnost cestovat, po případě pracovat a studovat v zahraničí. Rozvinulo se soukromé podnikání, které spolu s vyššími

mzdami v zahraničních společnostech začaly utvářet příjmovou diferenciaci, která byla v České republice několik desítek let minimální. Tím vším se vytvořilo silné konkurenční prostředí pro vstup do manželství a založení rodiny.

Také k tomu přispěla nemožnost získat vlastní bydlení, vzhledem k jeho neúměrně vysoké pořizovací ceně. Dalším závazným důvodem který ohrožoval vstup mladých lidí do manželství byla postupně rostoucí nezaměstnanost, která postihuje především mladé absolventy škol bez potřebné praxe.

Zásluhou protěžování manželství v dřívějším systému přidělování bytů i kvůli veřejnému mínění nedocházelo k většímu rozšíření nesezdaného soužití mezi mladými a svobodnými lidmi.

Hlavní příčinou poklesu porodnosti po roce 1989 se staly změny ve sňatkovém chování. Za průvodní jev poklesu porodnosti by se tedy dal považovat vzestup dětí, které se rodí mimo manželství. Je to způsobeno jednak posunem věku snoubenců při prvním uzavírání sňatku a jednak častější existencí nesezdaných soužití.

Dalším rysem současného populačního vývoje je postupné snižování počtu interrupcí, což je nepochybně také důsledkem rozšiřování spolehlivé hormonální antikoncepce a také užíváním kondomů.¹⁵

---

¹⁵ FIALOVÁ,L., HAMPLOVÁ, D., KUČERA, M.,VYMĚTALOVÁ,S. *Představy mladých lidí o mateřství a rodičovství*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000

3.1 Právní postavení osob žijící v nesezdaném soužití

Problematice nesezdaného soužití není ani v současné době věnována velká pozornost, přestože má stoupající tendenci. Ani právní řád České republiky nechrání osoby žijící v nesezdaném soužití speciální legislativní úpravou. Přesto lze však stěžejní prvky nalézt v rodinném, občanském a trestním právu.

Zákon o rodině (zákon č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

Právní řád České republiky preferuje rodinu založenou manželstvím. Zákon o rodině soužití druh a družka nepojmenovává. Zejména se to projevuje ve sféře majetkové, a to v institutu společného jmění manželů, ve vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely, ve vyživovací pomoci mezi manžely a ve výhodném dědění - ze zákona se uplatní jen mezi manžely.¹⁶

Určení rodičovství – společné dítě druha a družky

Zákon o rodině stanoví, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila. Do nedávné doby o tomto nikdo nepochyboval, ale současný vývoj v medicíně umožňuje, aby žena přivedla na svět dítě, které by biologicky pocházelo z genetického materiálu jiné ženy. Aby se zabránilo případným sporům, stanoví zákon o rodině princip, že žena, která dítě porodila, je jeho skutečnou matkou. Jestliže rodiče nejsou manžely, nelze zde uplatnit domněnku, že otcem dítěte je manžel matky. V takovém případě se vyskytují dvě řešení, a to buď určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů anebo určení otcovství soudem. Nejsou-li rodiče dítěte manželé, považuje se za otce dítěte otec muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením před matričním úřadem nebo soudem. Avšak pokud nedošlo k určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů, může dítě, matka i muž, navrhnout aby otcovství určil soud.

---

¹⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. 1. vyd. Praha: Computer Press., 2000

Za otce se v takovém případě považuje muž, který měl pohlavní styk s matkou dítěte v době od které neprošlo do narození dítěte méně než sto osmdesát dní a více než tři sta dní, pokud jeho otcovství nevylučují závažné okolnosti.

Určování otcovství vychází ze znaleckých posudků z oboru hematologie a vyšetření HLA skupinových typů bílých krvinek, které dávají skoro stoprocentní jistotu o tom, zda muž je otcem dítěte či není. Ještě propracovanější a spolehlivější metoda je metoda profilování DNA, spočívající ve srovnání dědičných pásem dítěte, matky a označeného otce.

Jméno a příjmení dítěte

V případě manželství se snoubenci dohodnou na tom, jaké příjmení ponесou jejich budoucí děti, u dětí narozených z partnerského vztahu tomu tak není. Zde dochází k situaci, kdy se rodiče musí dohodnout a jeho příjmení oznámit matričnímu úřadu. Neshodnou-li se rodiče na jméno či příjmení dítěte nebo není-li žádný z rodičů znám, určí jméno nebo příjmení soud.¹⁷

Rodičovská zodpovědnost

Je definována jako souhrn práv a povinností :

- a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,
- b) při zastupování nezletilého dítěte,
- c) při správě jeho jmění.

Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům. Družka i druh jsou oprávněni zastupovat své dítě při právních úkonech, ke kterým není plně způsobilé. Žádný z rodičů nemůže zastoupit své dítě, jde-li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmu mezi rodiči a dítětem. Rodičovská zodpovědnost zahrnuje nejen zastupování nezletilého dítěte, ale i správu jeho jmění. Při výkonu rodičovské zodpovědnosti jsou rodiče povinni chránit zájmy dítěte .

---

¹⁷ CHODĚRA, O. Partnerství, manželství a paragrafy. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002

Rodiče mají právo užít přiměřených výchovných prostředků, ale tak aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a ohroženo jeho zdraví, tělesný citový, rozumový a mravní vývoj.¹⁸

Může dojít k situaci, kdy některý z rodičů z nějakého důvodu nebude moci svoji rodičovskou zodpovědnost plnit. Pokud tedy brání rodiči ve výkonu jeho rodičovské zodpovědnosti závažná překážka a vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud pozastavit výkon rodičovské zodpovědnosti (například může být rodič nemocný, dlouhodobě v zahraničí, ale i ve výkonu trestu odnětí svobody).

Na rozdíl od *pozastavení* výkonu rodičovské zodpovědnosti, které nemá povahu sankce, *omezení* rodičovské zodpovědnosti je již sankcí a to za nevhodné chování některého z rodičů. Soud vždy konkrétně vymezí rozsah práv a povinností, na které se omezení vztahuje.

Zneužívá-li rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbává, soud jej rodičovské zodpovědnosti zbaví. Zbavení rodičovské zodpovědnosti je nejpřísnější sankcí a podstatným způsobem zasahuje do práv rodiče i dítěte.

Bez ohledu na to, zda byl výkon rodičovské zodpovědnosti pozastaven, omezen anebo zbaven, musí rodiče platit výživné. Jedná se totiž pouze o zásah do práv rodiče, nikoliv však o omezení jeho povinností k dítěti.

---

¹⁸ Zákon č. 94/1963 Sb., *zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů*

Výživné

Vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, dokud děti nejsou schopny se živit samy. V takovémto případě nezáleží na tom, zda rodiče dítěte jsou manžely nebo nejsou.¹⁹

Vyživovací povinnost existuje pouze mezi stanoveným okruhem osob (dětmi, rodiči, manžely, rozvedenými manžely a neprovdanou matkou a otcem jejího dítěte), na nesezdané soužití zákon o rodině v tomto ohledu nepamatuje.

Výživu si druh a družka poskytují dobrovolně. Kdyby došlo k ukončení jejich vztahu a jeden z nich opustil společnou domácnost a druhý by nebyl schopen živit se samostatně, nevzniká mu tím pádem nárok na výživné.²⁰

Partneři nemají vůči sobě žádnou vyživovací povinnost, s výjimkou nároku neprovdané matky. Obecně tedy platí, že nesezdaní partneři vůči sobě nárok na výživné nemají. Na druhé straně zákon o rodině přihlíží také k tomu, že matka dítěte, která není provdána, se po narození dítěte může dostat do horší finanční situace, než provdaná žena. S nástupem na mateřskou dovolenou jí totiž klesá příjem, a je tudíž spravedlivé, aby otec dítěte na její výživu přispěl.

Protože k určení otcovství dochází ve sporných případech po delším časovém období, může soud na návrh těhotné ženy řešit tuto situaci tzv. předběžným opatřením.²¹ Soud může uložit pravděpodobnému otci, aby poskytl předem příspěvek na:

- a) výživu po dobu 2 let pro ženu,
- b) úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím,
- c) výživu pro dítěte po dobu, po níž by zaměstnankyni náležela mateřská dovolená – u osamělých žen, je vyplácena mateřská dovolená po dobu 37 týdnů.²²

---

¹⁹ CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002

²⁰ Zákon č. 94/1963 Sb., *zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů*

²¹ CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002

Osvojení v nesezdaném soužití

Ne všechny páry mohou mít děti, ačkoliv si je přejí. Jedním z řešení je i osvojení dítěte. Laicky by se dalo říci, že jde v podstatě o přijetí dítěte biologických rodičů za vlastní.²³

Osvojením vzniká takový poměr mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodiči a dětmi. O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. Podle českého právního řádu lze osvojit jen nezletilé dítě a to jen je-li mu to ku prospěchu.

Z hlediska osoby osvojitelů rozlišujeme dva druhy osvojení:

- individuální osvojení
- společné osvojení

Jako společné dítě mohou osvojit jen manželé, nikoliv druh a družka či osoby téhož pohlaví. Při možnosti zrušení osvojení se rozlišuje mezi osvojením zrušitelným a nezrušitelným. Pro nezrušitelné osvojení platí tyto podmínky:

- nezrušitelně lze osvojit jen dítě starší jednoho roku
- nezrušitelně osvojit mohou pouze manželé nebo jeden z manželů rodiče dítěte nebo manžel osvojitele dítěte. Výjimečně může osvojit i osamělá osoba, jestliže jsou jinak předpoklady, že toto osvojení bude plnit společenské poslání.
- zároveň následkem nezrušitelného osvojení je, že osvojitelé budou zapsáni v matrice namísto rodičů dítěte.²⁴

---

²² KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. *Právo a sociální politika*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2007

²³ CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002

²⁴ KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. *Právo a sociální politika*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2007

Občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

Ani občanský zákoník pojem druh, družka či nesezdané soužití přímo nepoužívá, ale lze osoby v jejich postavení přiřadit např. pod ustanovení o domácnosti či o osobách blízkých. Domácnost tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner (dle zákona č.115/2006 Sb., o registrovaném partnerství), jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní. Další postavení druha a družky občanský zákoník již nevymezuje. Některá jejich práva a povinnosti lze najít v ustanoveních o dědictví, vlastnických právech a nájmu.

Dědictví a nesezdané soužití

Občanský zákoník zná dva právní tituly dědění:

- dědění ze závěti
- dědění ze zákona

Zůstavitel, to je fyzická osoba, která se rozhodne o svém majetku pro případ jeho smrti, sepsat závěť a tím rozhodnout, kdo jeho majetek po jeho smrti získá. Zemře-li zůstavitel a neponechá po sobě závět, dědí se ze zákona:²⁵

1. skupina - děti, manžel nebo partner (dle zákona č.115/2006 Sb., o registrovaném partnerství) a to každý z nich stejným dílem,
2. skupina - nedědí-li zůstavitelovy děti, pak ve 2. skupině dědí manžel, partner (dle zákona č.115/2006 Sb., o registrovaném partnerství), zůstavitelovi rodiče a dále ti, kdo s ním 1 rok žili před smrtí a pečovali o společnou domácnost nebo na něj byli odkázáni výživou – dědí stejným dílem, manžel(ka) nebo partner (dle

---

²⁵ CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002

zákona č.115/2006 Sb., o registrovaném partnerství) nejméně polovinu,

3. skupina - nedědí-li manžel, partner (dle zákona č.115/2006 Sb., registrovaném partnerství) nebo rodiče, dědí ve 3. skupině stejným dílem sourozenci a ti, kteří s ním nejméně rok před smrtí žili, a pečovali o společnou domácnost nebo na něj byli odkázáni výživou,
4. skupina - nedědí-li žádný dědic ve 3. skupině, dědí ve 4 skupině stejným dílem prarodiče a nebo jejich děti.²⁶

Z toho co je výše uvedeno vyplývá, že zákon chrání především děti zůstavitele a přihlíží k tradičním hodnotám, mezi které patří manželství a vztahy rodičů a dětí. Teprve potom přihlíží k dalším osobám, které žili se zůstavitelem ve společné domácnosti.

Z výše uvedených zákonů vyplývá, že ač se občanský zákoník v otázce dědictví o nesezdaném soužití přímo nezmiňuje, na oba partnery takto spolu žijící pamatuje a zcela je v dědictví neopomíná. Mají však o poznání horší postavení než zákonný manžel či manželka nebo partner dle zákona č.115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. Spadá totiž až do třetí dědické skupiny, na stejnou úroveň jako sourozenci zůstavitele.

Vlastnictví majetku

Společné jmění může vzniknout jen v případě manželství. Společné jmění manželů je pojem, který užívá občanský zákoník. Jak vyplývá ze samostatného názvu, o společné jmění může jít pouze v případě manželů. Mezi druhem a družkou společné jmění vzniknout nemůže. Mezi partnery vzniká pouze podílové spoluvlastnictví. Podílové spoluvlastnictví – podíl vyjadřuje míru, jakou se spoluvlastníci podílejí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci.

---

²⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů občanský zákon

Není-li právním předpisem stanoveno jinak nebo účastníky dohodnuto jinak, jsou podíly všech spoluvlastníků stejné. V případě nesezdaného soužití může dojít k situaci, kdy jeden z nich je zaměstnán a druhý nikoliv.

Věci mohou být pak kupovány z výdělku jen jednoho z nich, a tyto věci jsou výlučným vlastnictvím této osoby. Druhý z partnerů pak nemůže tvrdit, že sice nevydělával, ale pečoval o společnou domácnost. V zásadě lze říci, že majetkoprávní vztahy mezi partnery, jsou mnohem složitější, než je tomu u manželů, protože nepoužívají výhod společného jmění.

Rozhodnou-li se partneři, že si společně koupí nějakou věc, měli by se dohodnout i na tom, jaké budou jejich podíly. Kdyby některý z nich měl větší podíl, znamenalo by to, že bude s touto věcí nakládat on podle své úvahy a druhý z partnerů bude toto muset strpět.

Dojde-li k rozchodu u partnerů, mohou se partneři dohodnout na zrušení spoluvlastnictví a na vzájemném vypořádání. V případě, že je předmětem spoluvlastnictví nemovitost, je nutné aby byla dohoda písemná a musí být zapsána v katastru nemovitostí.

Nedojde-li mezi partnery k dohodě, zruší spoluvlastnictví a provede vypořádání na návrh některého ze spoluvlastníků soud. Není-li možné věc rozdělit, soud přikáže za přiměřenou náhradu věc jednomu z nich. V případě, že není žádný ze spoluvlastníků ochoten druhého vyplatit, nařídí soud její prodej a výtěžek rozdělí podle podílů.

Společné bydlení

Podle občanského zákoníku může vzniknout společný nájem dohodou mezi dosavadním nájemcem, další osobou a pronajímatelem. Na rozdíl od manželského vztahu, kde vzniká právo ke společnému nájmu ze zákona a souhlas pronajímatele se nevyžaduje, ke vzniku společného nájmu bytu u nesezdaných partnerů je souhlas pronajímatele potřebný.

Co se týče případu společného bydlení v družstevním bytě u nesezdaných párů, dochází k situaci, že společné právo na užívání bytu nemůže vůbec vzniknout. Dochází tedy často k situaci, že partneři spolu žijí po dlouhou dobu, ale rozejdou-li se, dostává se jeden z nich do velmi obtížné situace.²⁷

V případě přechodu nájmu bytu, jestliže nájemce zemře, může nájem bytu přejít na druha či družku v případě, že prokáží, že pečovali o společnou domácnost zemřelého nájemce nebo na něj byli odkázáni výživou a jestliže prokáží, že s ním žili ve společné domácnosti nepřetržitě alespoň po dobu tří let před jeho smrtí a nemají vlastní byt.²⁸

---

²⁷ CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002

²⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů občanský zákon

Trestní právo (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník a zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů)

Trestní zákon také přímo neuvádí soužití druha a družky, ale tento pojem by se dal zařadit pod pojem osob blízkých. Osobou blízkou se tedy rozumí podle trestního zákona příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec a manžel, jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá právem pociťovala jako újmu vlastní.

Trestní řád pojmenování druh a družka přímo uvádí v institutu odepření výpovědi. Svědek je oprávněn odepřít vypovídat, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenec, manželu nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní.

Zákon o státní sociální podpoře (zákon č. 117/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

Tato oblast práva výslovně užívá pojem druh a družka. Zákon o státní sociální podpoře stanoví kdo je společně posuzovanou osobou s žadatelem o dávky státní sociální podpory. Mezi společně posuzované osoby patří nezaopatřené děti, nezaopatřené děti a rodiče těchto dětí, manžel, partner (dle zákona č.115/2006 Sb., o registrovaném partnerství), nebo druh a družka.

Soužití druha a družky je konkretizováno společným soužitím v délce třech měsíců. To znamená že při posuzování příjmu se započítává i jeho příjem do příjmu žadatele o dávku státní sociální podpory.

3.2 Stručné shrnutí

Nejčastější formy soužití muže a ženy jsou manželství a nesezdané soužití. Manželství je přímo upraveno v zákoně o rodině, naopak nesezdané soužití je třeba vyvozovat z jednotlivých ustanovení právních předpisů. Pouze některé zákony uvádí nesezdané soužití přímo ve svých ustanoveních.

Zákon o rodině - Jakmile se jednou partneri stanou rodiči jejich společného dítěte, mají k němu stejná rodičovská práva a povinnosti již od narození dítěte včetně vyživovací povinnosti, bez ohledu na to zda byli spolu oddáni či nikoliv. Vyživovací povinnost mezi druhem a družkou nevzniká, partneri nemají vůči sobě žádnou vyživovací povinnost, s výjimkou nároku neprovdané matky vůči otci dítěte.

Celkově lze říct, že z právního hlediska má manželství určité výhody, které vztah druh a družka nemá. Příkladem můžou být osoby, které žijí ve vztahu druh a družka, kteří si nemohou společně osvojit nezletilé dítě, zatím co manželům toto zákon umožňuje. Na druhé straně ovšem nesezdané soužití lze ukončit ze dne na den a bez formalit, které je nutno dodržet při ukončení manželství.²⁹

Občanský zákoník - některá práva a povinnosti druha či družky lze najít v ustanoveních o dědictví, vlastnictví majetku a nájmu. V případě dědictví ze zákona, zákon chrání především zůstavitelovi děti a tradiční hodnoty, mezi které patří manželství a vztahy rodičů a dětí. Teprve potom se přihlíží k osobám, které žili ve společné domácnosti se zůstavitelem.

Vlastnictví majetku - společné jmění manželů může vzniknout pouze mezi manžely. Mezi druhem a družkou je možné použít jen podílové spoluvlastnictví. Případné problémy mohou nastat v případě rozchodu partnerů. Zejména v situaci, kdy jeden z partnerů byl zaměstnán a druhý nikoliv. Nezaměstnaný partner může tvrdit, že sice nevydělával, ale pečoval o společnou domácnost. Majetkoprávní vztahy mezi partnery jsou mnohem složitější, než u manželů protože nepoužívají výhod společného jmění manželů.

---

²⁹ *Velký domácí právník*. Praha : Reader`s Digest Výběr, 1999

Společné bydlení - v situaci společného bydlení druha a družky je nutné ke vzniku společného nájmu bytu nutný souhlas pronajímatele bytu. U manželů vzniká společný nájem ze zákona. Co se týče společného bydlení partnerů v družstevním bytě, dochází k situaci kdy společný nájem zde nevzniká. A v případě rozchodu, se dostává jeden z partnerů do obtížné situace, neboť není oprávněn zůstat v tomto bytě.

Nesezdané soužití není právním řádem komplexně upravená forma soužití. Zákon o rodině nesezdané soužití přímo nezakazuje, ale nelze říci že s touto formou soužití nepočítá. Právní řád preferuje rodinu založenou manželstvím, avšak pokud se v nesezdaném soužití narodí dítě, má stejnou ochranu i postavení jako dítě narozené v manželství. Jeho rodiče k tomuto dítěti mají stejná práva a povinnosti. Domnívám se, že správná výchova dítě však nezávisí na právním vztahu rodičů, ale na jejich vzájemném vztahu a jejich postoji k výchově dítěte. Závisí tedy na jejich lásce, porozumění, toleranci a vzájemné úctě. Což může zajistit i rodina složená z druha, družky a jejich dítěte. Avšak problém nastává pokud dojde k rozpadu manželství či nesezdaného soužití. Soud v případě rozvodu (manželství) se snaží nejprve o usmíření manželů. Mnohdy pak dochází k obnově vztahu a záchraně manželství. V případě nesezdaného soužití lze sice skončit vztah bez většího prodlužování, ale i tak mohou nastat problémy týkající se společného majetku a jejich dětí. Avšak vždy závisí na lidech, jak budou k řešení konfliktu přistupovat.

II.

4. průzkumná část

Nárůst nesezdaného soužití je hlavním trendem posledních let mladé generace. Mladí lidé mají nyní široké možnosti nejen osobního rozvoje, ale i využití volného času. A to na druhé straně mohlo vést k rozšíření nároků na životního partnera. Dochází také ke zvyšování věku při uzavírání sňatků a rození dětí.

V průzkumu jsem se zaměřila na otázku : „Proč žijí lidé v nesezdaném soužití na okrese Vyškov? Má na to vliv víra? Vzdělání? Věk? Příjem? Prostředí? Způsob obživy?

Použité metody

Při sběru dat byly použity dvě výzkumné metody. Jedná se o dotazník (viz.příloha 1) a rozhovor. Sběr dat jsem realizovala v okrese Vyškov. Cílová skupina pro metodu dotazníků byla složena ze 100 respondentů. Z vyplněných a vrácených dotazníků jsem musela pro výrazné chyby v odpovědích vyloučit 4 dotazníky, protože dotazník nebyl buď kompletně vyplněn a nebo si odpovědi vzájemně odporovaly.

Sběr dat probíhal během měsíce prosince 2009 a měsíce ledna 2010. Než došlo k samotnému předložení dotazníku osobám žijícím v nesezdaném soužití, byl dotazník zkušebně předložen jen čtyřem osobám, aby se ověřila jeho srozumitelnost a mohla jsem případné nejasnosti otázek upravit, po případě odstranit. Respondenti byli na úvod upozorněni, že je dotazník zcela anonymní, dobrovolný a mohou jej i odmítnout. Kombinací dotazníků a rozhovoru jsem dospěla k upřesnění dat. V následující části uvádím již výsledky průzkumu.

Důvody proč žijí páry v nesezdaném soužití

Primární otázkou, na kterou jsem v dotazníku hledala odpověď je důvod, proč spolu dva lidé žijí aniž by se nechali oddat. Při samotném šetření vyplynulo, že sami respondenti to mnohdy s určitostí nevědí a důvodů pro to mají většinou více. Proto dostali respondenti možnost zaškrtnout v této otázce více odpovědí.

Hypotéza: Minimálně 50% respondentů žijící v nesezdaném soužití odůvodňuje tento stav jako „ manželství na zkoušku“.

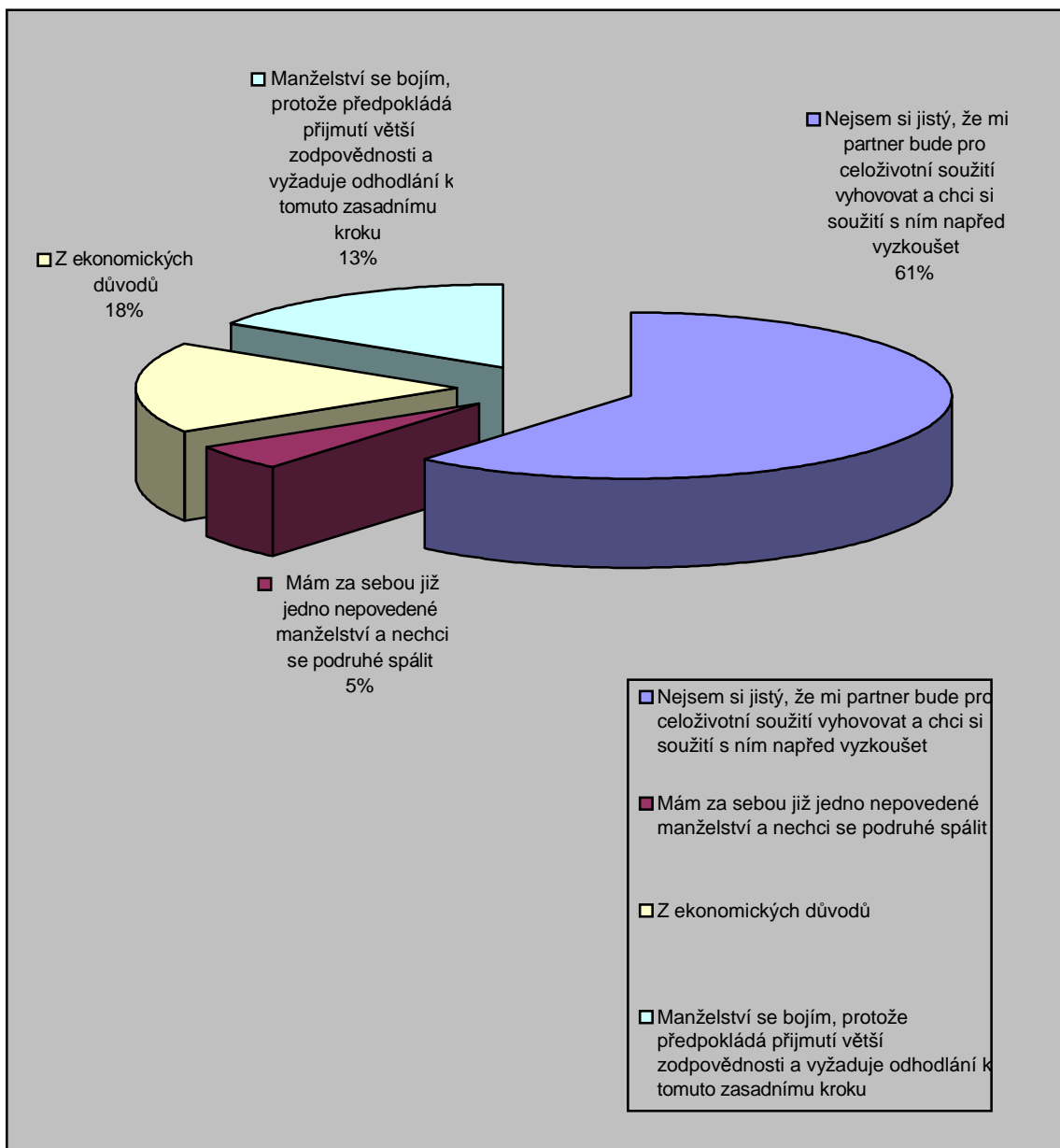
Tato hypotéza se potvrdila.

Znění otázky v dotazníku: *Proč žijete s partnerem, aniž jste uzavřeli manželství?*

Možné odpovědi:

- *Nejsem si jistý, že mi partner bude pro celoživotní soužití vyhovovat a chci si soužití s ním napřed vyzkoušet*
- *Mám za sebou již jedno nepovedené manželství a nechci se podruhé spálit*
- *Manželství se bojím, protože předpokládá přijetí větší odpovědnosti a vyžaduje odhodlání k tomuto zásadnímu kroku*
- *Z ekonomických důvodů*
- *V manželství prostě nevěřím, je to přežitek a nechci se nikdy ženit/vdávat*

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že z celkového počtu (100%) všech párů žijících v nesezdaném soužití, 61% volí tuto formu soužití, protože neví, jestli jim partner bude pro celoživotní soužití vyhovovat a chce si soužití s ním napřed vyzkoušet. 18% se tak rozhodlo z ekonomických důvodů, 13% kvůli nutnosti přijmout větší zodpovědnost a 5% již za sebou jedno manželství mělo.

Vzájemný poměr sezdaných a nesezdaných partnerství

Při průzkumu jsem oslovovala respondenty nezávisle na tom, jestli žijí v manželství a nebo v nesezdaném soužití. Ač se průzkum primárně zaměřuje na aspekty nesezdaného soužití, není jistě od věci porovnat v jakém poměru jsou vůči sobě páry sezdané a nesezdané, zvláště když tato informace z průzkumu vyplývá zcela samovolně.

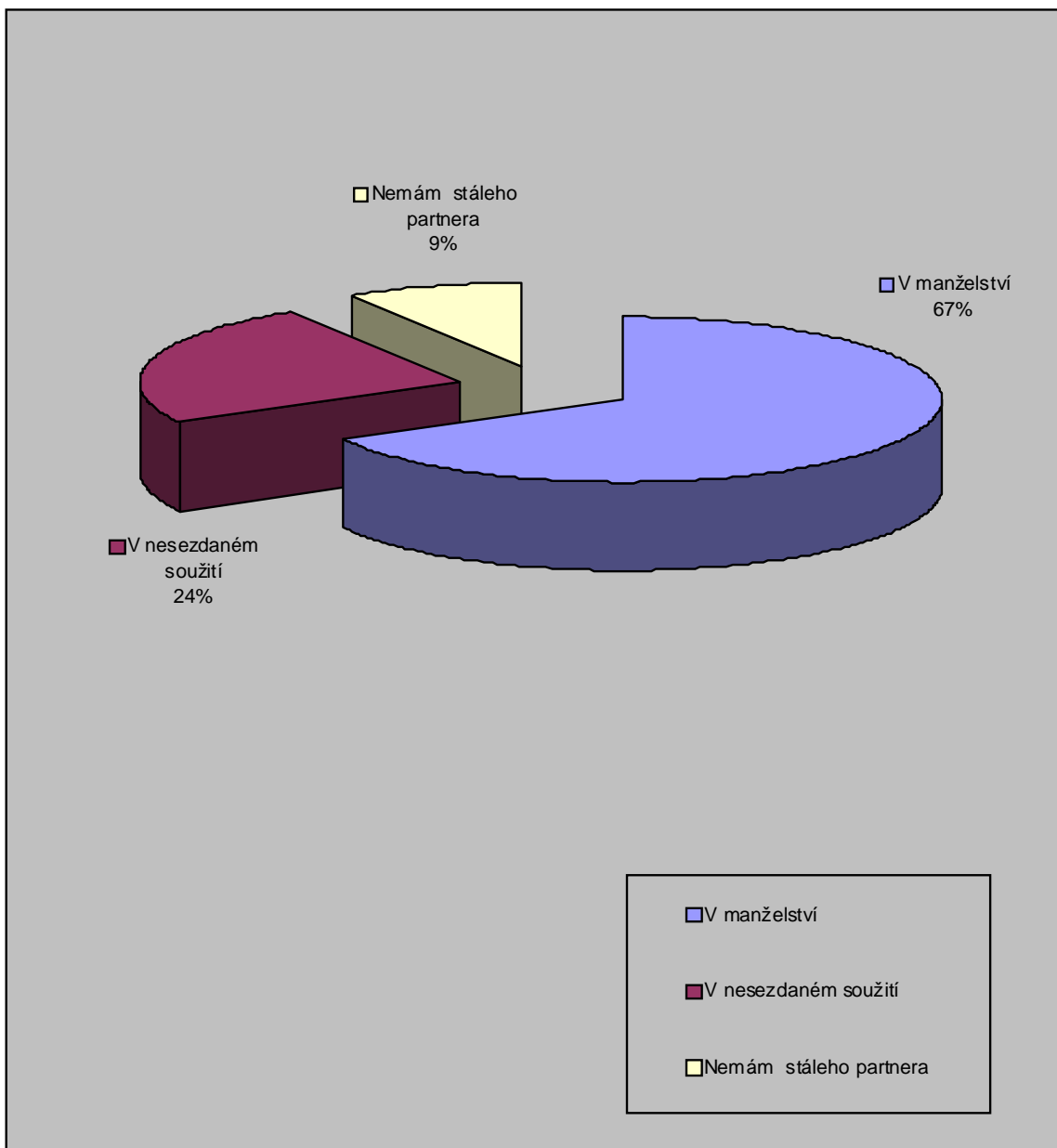
Hypotéza: Nesezdaných soužití bude v celkovém počtu respondentů zastoupeno minimálně ze 30%.

Tato hypotéza se nepotvrdila.

Znění otázky v dotazníku: *V jakém partnerském svazku žijete?*

Možné odpovědi:

- *V manželství*
- *V nesezdaném soužití*
- *Nemám stálého partnera*

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že 67% respondentů žije v manželství, 24% v nesezdaném soužití a 9% nemá stálého partnera.

Závislost počtu nesezdaných párů na věku respondenta

Dle mého názoru věk člověka výrazně ovlivňuje to, zda volí cestu žít v nesezdaném soužití či nikoliv. Předpokládala jsem, že mezi mladými páry bude nesezdaných mnohem více než mezi starší generací. Aby následující graf nebyl zavádějící, musela jsem dodržet rovnoměrný výběr respondentů vzhledem k jejich věku. Snažila jsem se proto předem odhadnout věk respondentů a docílit tak toho, aby v každé věkové kategorii byl přibližně stejný počet dotazovaných.

Hypotéza

Minimálně 50% respondentů ve věku 25-35 let volí nesezdané soužití.

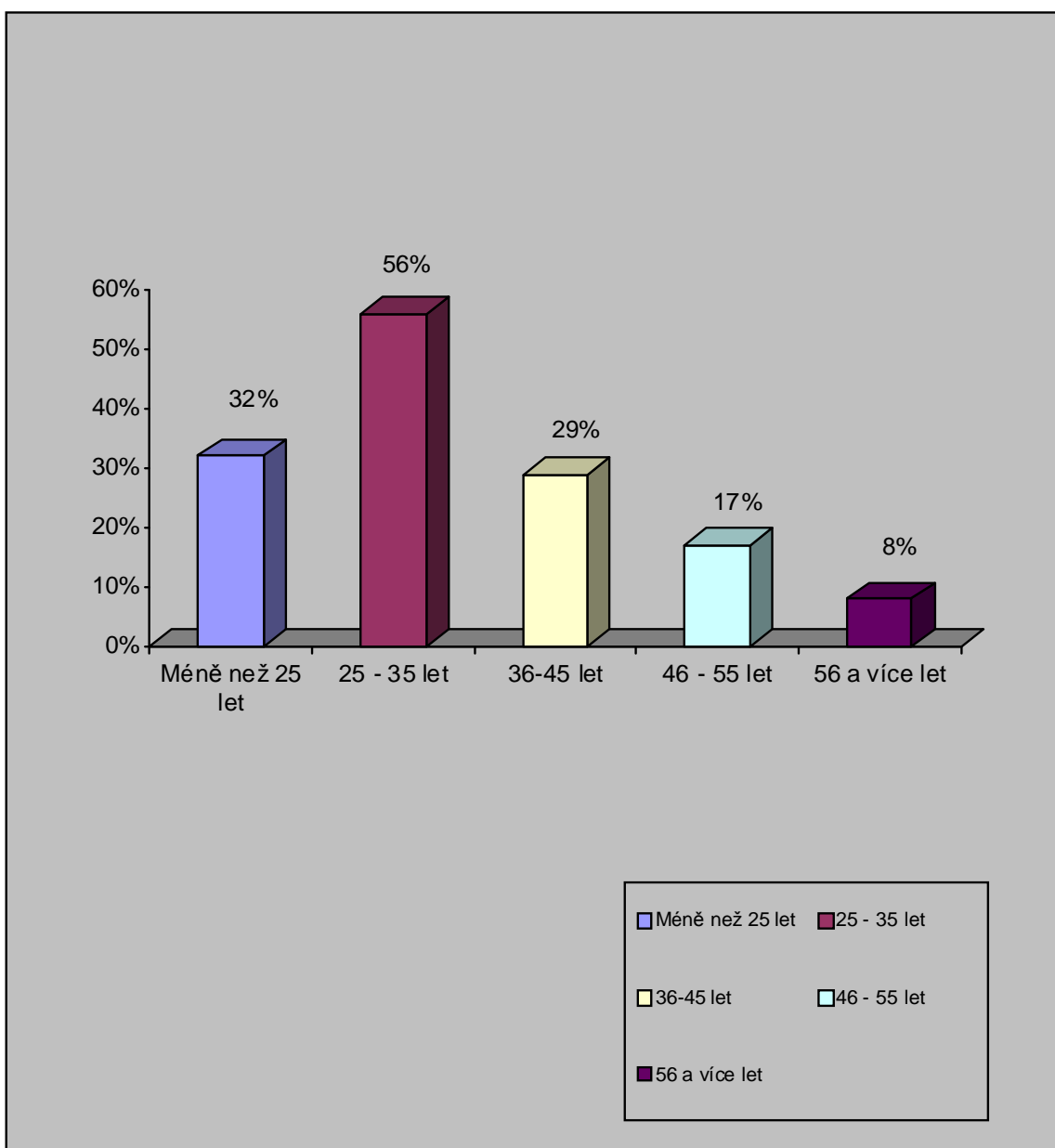
Tato hypotéza se mi potvrdila.

Znění otázky v dotazníku: *Kolik je vám let?*

Možné odpovědi:

- *Méně než 25 let*
- *25 – 35 let*
- *36 – 45 let*
- *46 – 55 let*
- *56 a více let*

Následující sloupcový graf porovnává procentuální zastoupení jedinců žijících v nesezdaném soužití vzhledem k jejich věku. Výška každého sloupce udává kolik procent respondentů v daném věkovém rozpětí žije v nesezdaném soužití. Zbývajících doplněk do sta procent je tvořen ostatními respondenty ve stejné věkové kategorii, kteří žijí buďto v manželství, jsou bez partnera a nebo se svým partnerem nežijí ve společné domácnosti. Z toho vyplývá, že hodnoty v jednotlivých sloupcích nemohou dávat dohromady 100% a právě proto jsem pro znázornění nepoužila výsečový typ grafu jako v předchozích dvou případech.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že ve věkové skupině do 25 let žije v nesezdaném soužití 32% respondentů, ve skupině 25 – 35 let 56% respondentů, ve skupině 36 – 45 let 29% respondentů, ve skupině 46 – 55 let 17% respondentů a mezi lidmi ve věku nad 56 je to již jen 8%.

Závislost počtu nesezdaných párů na příjmu respondenta

Rovněž příjem respondentů jistým způsobem ovlivňuje počet nesezdaných párů, avšak mnohem méně než výše zkoumaná závislost na věku. Předpokládala jsem, že tento vliv bude větší a že především mezi nižšími příjmovými skupinami bude výrazně narůstat počet nesezdaných párů. Skutečnost však tuto mou domněnku nepotvrdila.

Aby následující graf nebyl zavádějící, musela jsem v jeho procentuálním vyjádření zohlednit i četnostní zastoupení jednotlivých příjmových skupin mezi respondenty. V tomto případě se mi už totiž nepodařilo dodržet rovnoměrné zastoupení respondentů ve všech příjmových kategoriích, tak jako tomu bylo v otázce věku. Výsledky v každé příjmové skupině jsem proto navíc vynásobila jejím četnostním koeficientem, aby se tak všechny skupiny daly vzájemně regulérně porovnávat.

Hypotéza

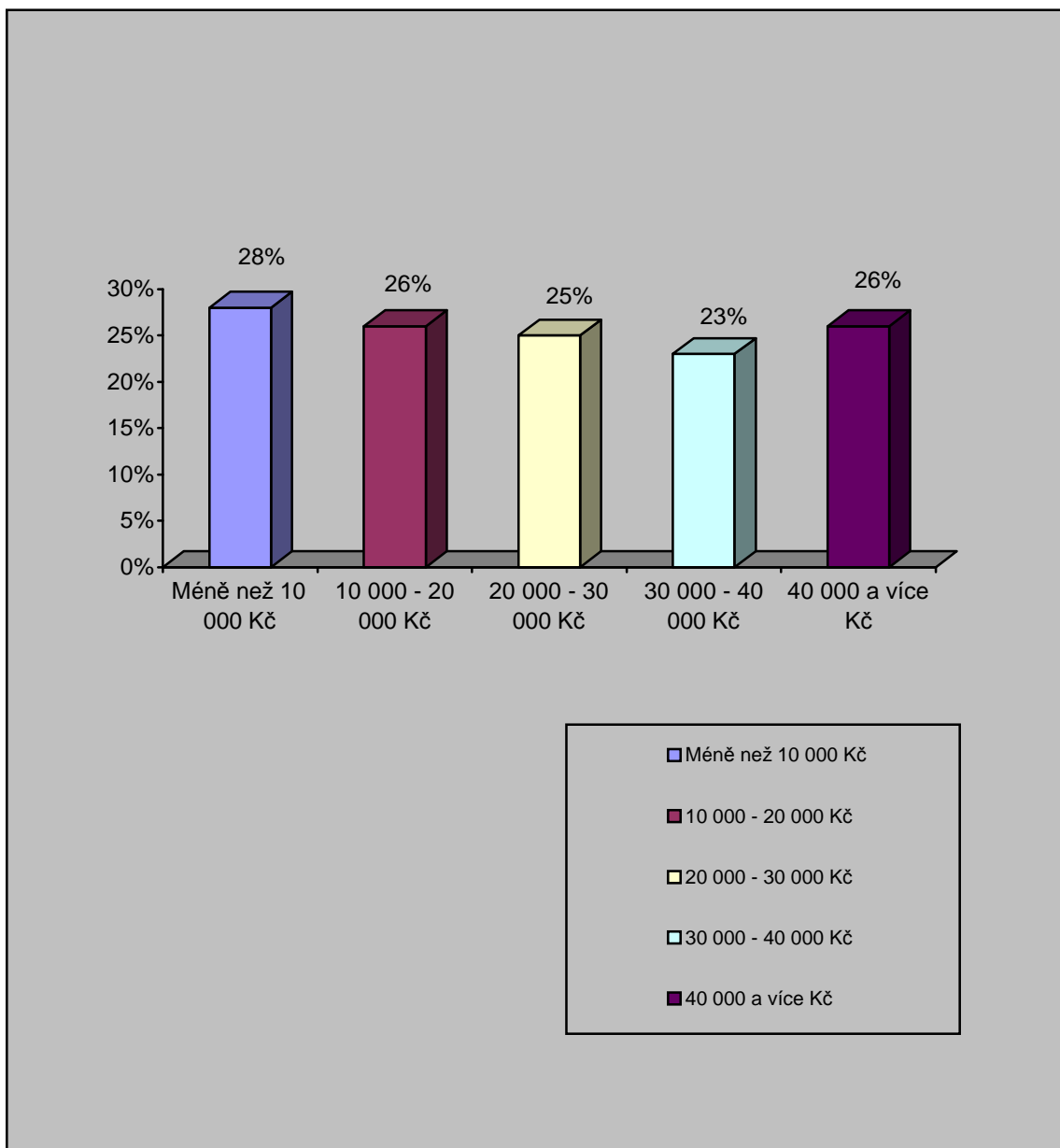
Nejvyšší procento párů žijící v nesezdaném soužití bude ve skupině do 10.000 Kč čistého měsíčně.

Tato hypotéza se mi potvrdila, avšak čekala jsem větší rozdíl oproti ostatním skupinám.

Znění otázky v dotazníku: *Jaký je váš celkový čistý měsíční příjem v domácnosti?*

Možné odpovědi:

- *Méně než 10 000 Kč*
- *10 000 – 20 000 Kč*
- *20 000 – 30 000 Kč*
- *30 000 – 40 000 Kč*
- *40 000 a více Kč*

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že v příjmové kategorii do 10 000,- Kč volí nesezdané soužití 28% respondentů, v kategorii 10 000 – 20 000 Kč 26%, v kategorii 20 000 – 30 000 Kč 25%, v kategorii 30 000 – 40 000 Kč 23% a v kategorii s příjmem přesahujícím 40 000 Kč měsíčně na domácnost je to 26%.

Vliv prostředí na uzavírání manželství

Dalším aspektem ovlivňujícím rozhodování partnerů, zda vstoupí do manželského svazku, je prostředí, ze kterého pocházejí a ve kterém žijí. Obecně bychom očekávali, že ve městech bude většinou vyšší tolerance k nesezdanému soužití a proto se zde bude vyskytovat častěji než na venkově. Ve skutečnosti, jak je vidět na grafu, však tato okolnost zase tak významnou roli nehraje a venkov si v tomto ohledu v takzvaném „uvolňování mravů“ s městem v ničem nezadá. Vliv nerovnoměrného zastoupení respondentů (město/venkov) jsem opět eliminovala pomocí koeficientu četnosti tohoto jevu v celé skupině respondentů.

Hypotéza:

Výskyt nesezdaných párů bude ve městě minimálně o 20% vyšší než na venkově.

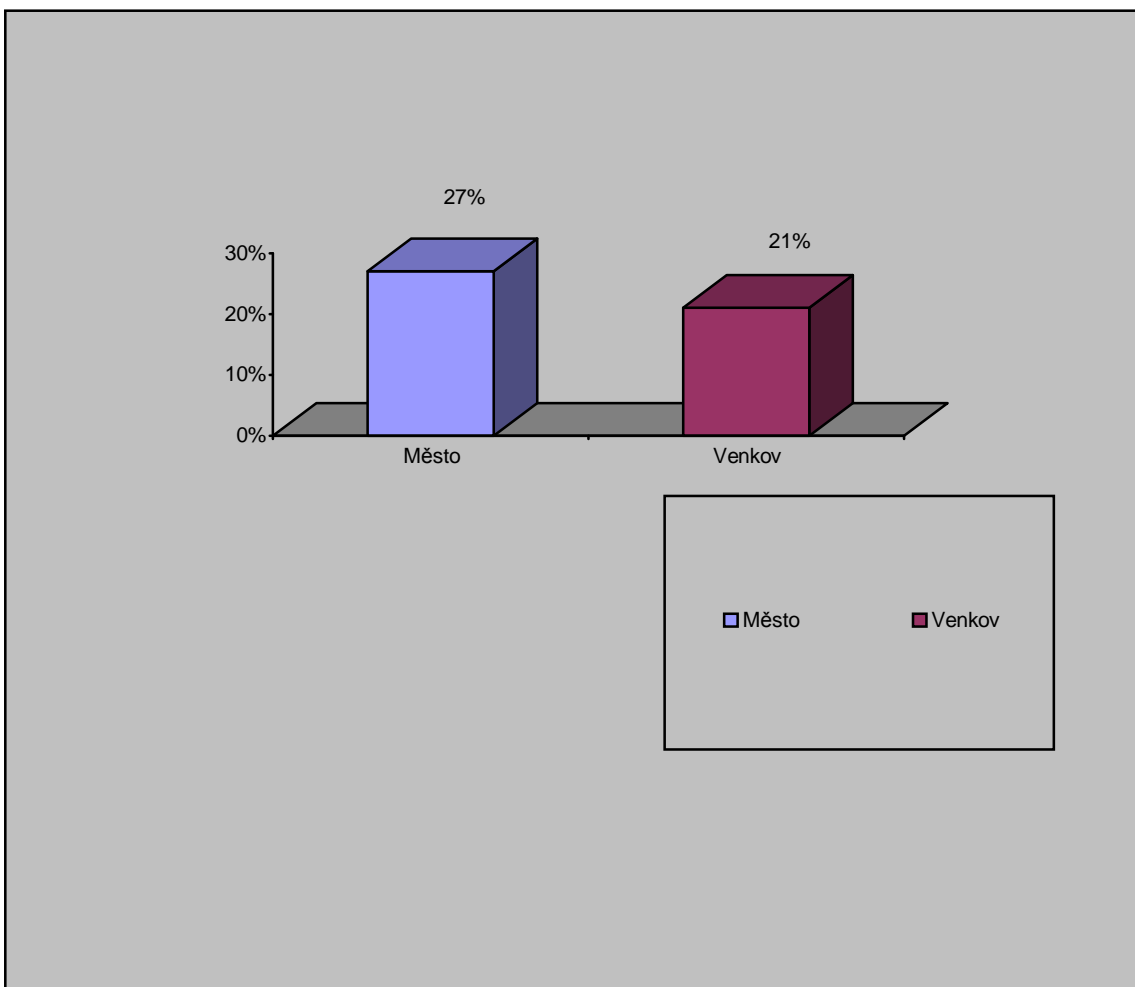
Tato domněnka se mi však nepotvrdila, protože průzkum ukázal rozdíl mezi městem a venkovem pouze 6%.

Znění otázky v dotazníku: *Odkud pocházíte?*

Možné odpovědi:

- *Z města*
- *Z venkova*

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že ve městě žije v nesezdaném soužití 27% obyvatel zatímco na vesnici jen 21%.

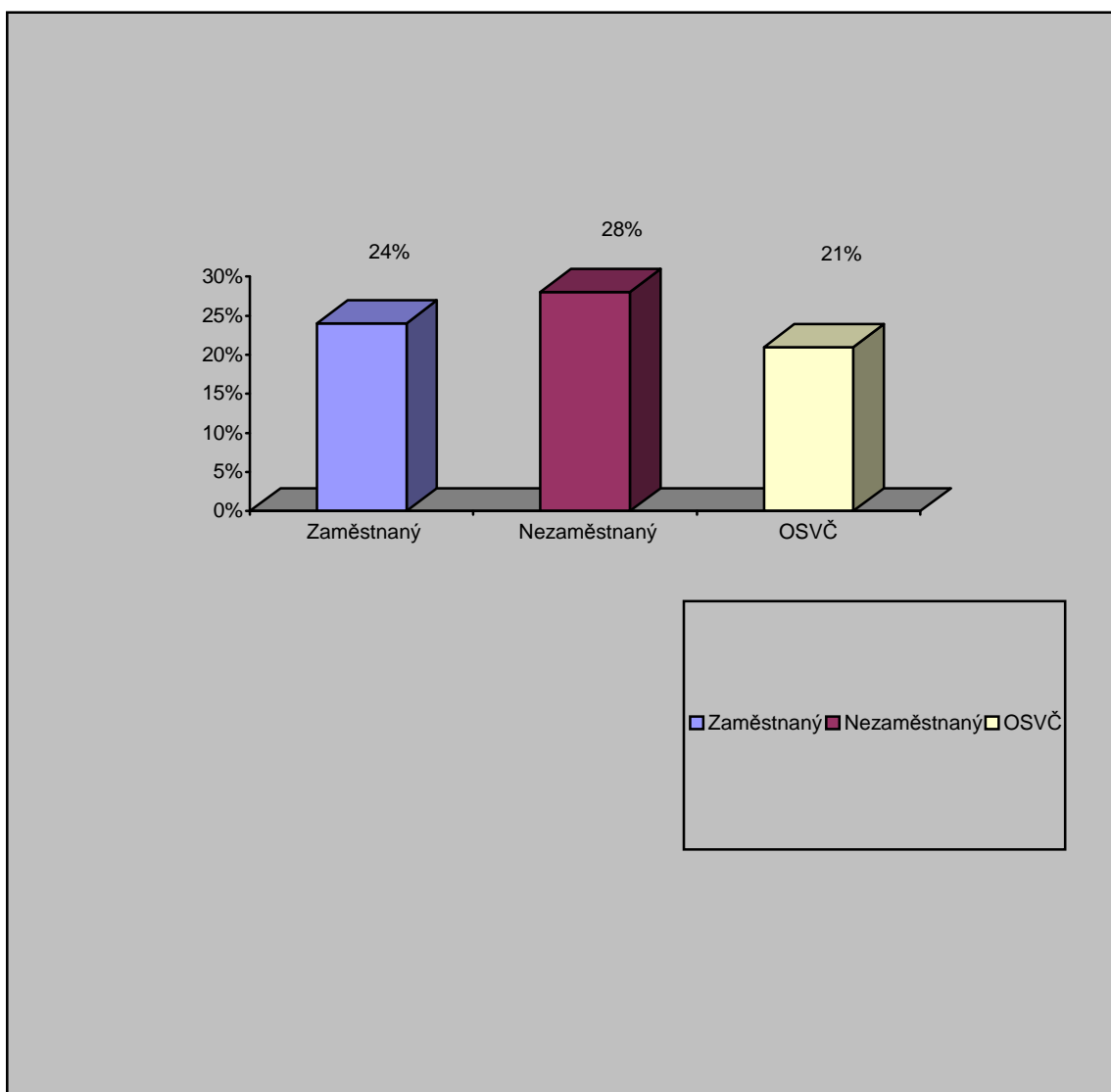
Vliv způsobu obživy respondenta na uzavírání manželství

Již před výzkumem jsem se domnívala, že způsob jakým si člověk vydělává nemá příliš zásadní vliv na ochotu uzavírat manželství. Tento předpoklad se také potvrdil, jak vyplývá z následujícího grafu. Snad jen ve skupině nezaměstnaných jsem očekávala větší počet nesezdaných soužití.

Znění otázky v dotazníku: *Jste zaměstnaný/á?*

Možné odpovědi:

- *Zaměstnaný*
- *Nezaměstnaný*
- *Osoba samostatně výdělečně činná (OSVČ)*

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že mezi nezaměstnanými žije 24% respondentů v nesezdaném soužití, mezi zaměstnanými je tento podíl 28% a mezi podnikateli (OSVČ) jen 21%.

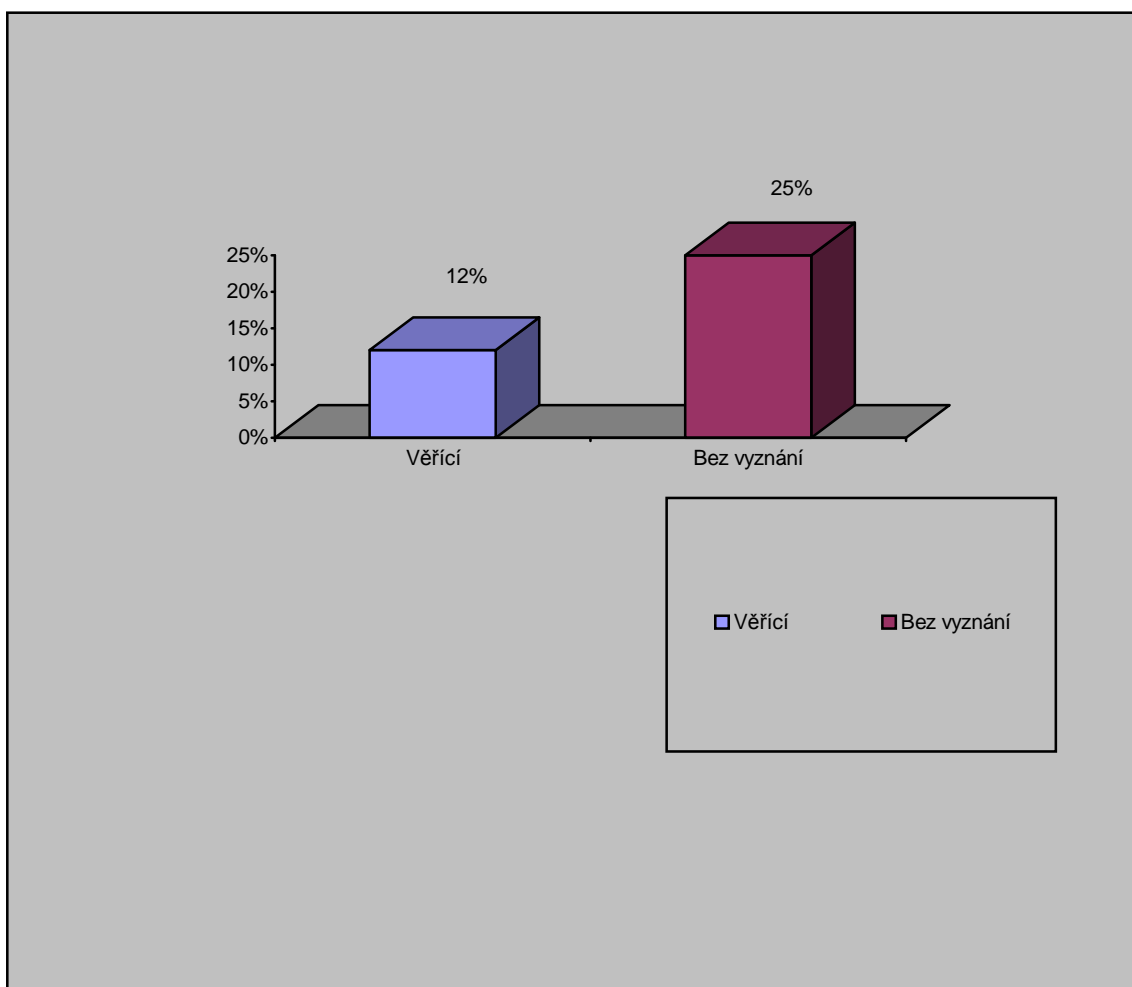
Vliv víry na uzavírání manželství

Snad každý by předpokládal, že to, zda je člověk věřící má zcela zásadní vliv na jeho ochotu žít v nesezdaném soužití. O to větším překvapením bylo zjištění, že i poměrně velká část věřících respondentů uvedla, že žijí s partnerem aniž by byli oddáni. Důvodem pro to bude patrně fakt, že věřící u nás nejsou tak ortodoxní, jak tomu bývalo v dřívějších dobách.

Znění otázky v dotazníku: *Jste věřící?*

Možné odpovědi:

- *Ano*
- *Ne*

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že ve skupině respondentů, která se skládala z věřících žije v nesezdaném soužití 12% dotázaných, zato ve skupině respondentů nehlásících se k žádnému náboženství jich volí nesezdané soužití 25%.

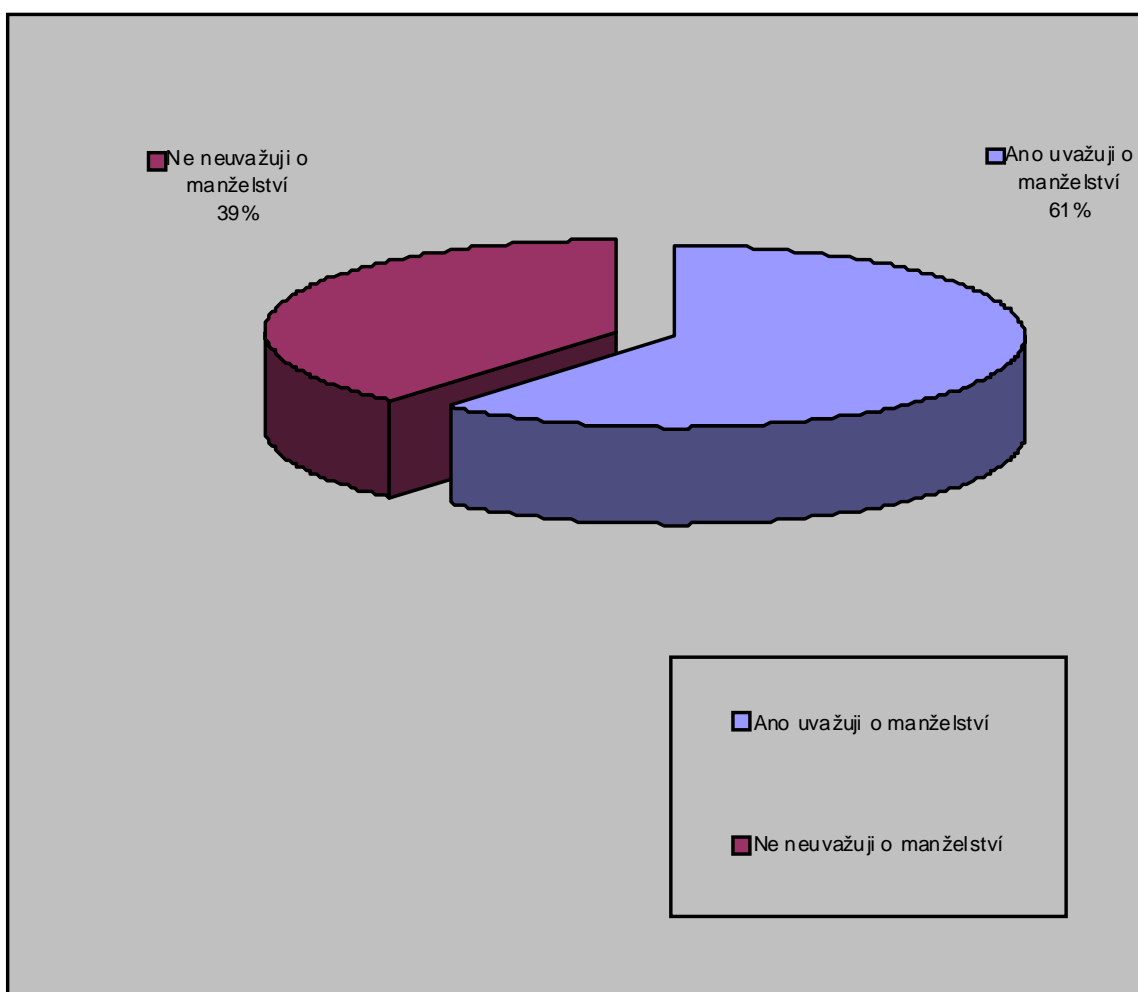
Další předpokládaný vývoj partnerství

Určité procento párů pokládá nesezdané soužití jen za předstupeň manželství a uvažuje, že v budoucnu učiní další krok - společné manželství. Poměr takovýchto respondentů a těch co o manželství s partnerem neuvažují vyjadřuje následující graf. Rozhodnutí vzít si současného partnera vyjadřovali především mladší respondenti v prvních dvou věkových kategoriích (do 35 let). Množství respondentů, kteří o sňatku neuvažují byl však překvapivě vysoký. Jako důvod byla nejčastěji uváděna nejistota, že je současný partner ten pravý a nebo celkově odmítavý postoj k manželství jako takovému.

Znění otázky v dotazníku: *Uvažujete že se současným partnerem uzavřete manželství?*

Možné odpovědi:

- *Ano*
- *Ne*

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že 61% respondentů žijících v nesezdaném soužití uvažuje o založení manželství se současným partnerem, kdežto 39% dotázaných uzavření manželství nepředpokládá.

Problémy nesezdaného soužití v běžném životě

Touto otázkou jsem se snažila zjistit, jak respondenti vnímají problémy každodenního života, které jim nesezdané soužití přináší. Respondenti měli tendenci problémy většinou bagatelizovat a nepřisuzovali jim přílišnou důležitost. To je způsobeno pravděpodobně tím, že žít v nesezdaném partnerství je jejich svobodné rozhodnutí a přiznáváním problémů s ním spojených by to rozhodnutí svým způsobem popírali. Naopak prohlášením tohoto vztahu za bezproblémový své rozhodnutí vlastně omlouvají a odůvodňují.

Hypotéza:

Minimálně 70 % respondentů žijící v nesezdaném soužití uvedlo, že jim tento typ soužití plně vyhovuje a nezpůsobuje jim žádné problémy.

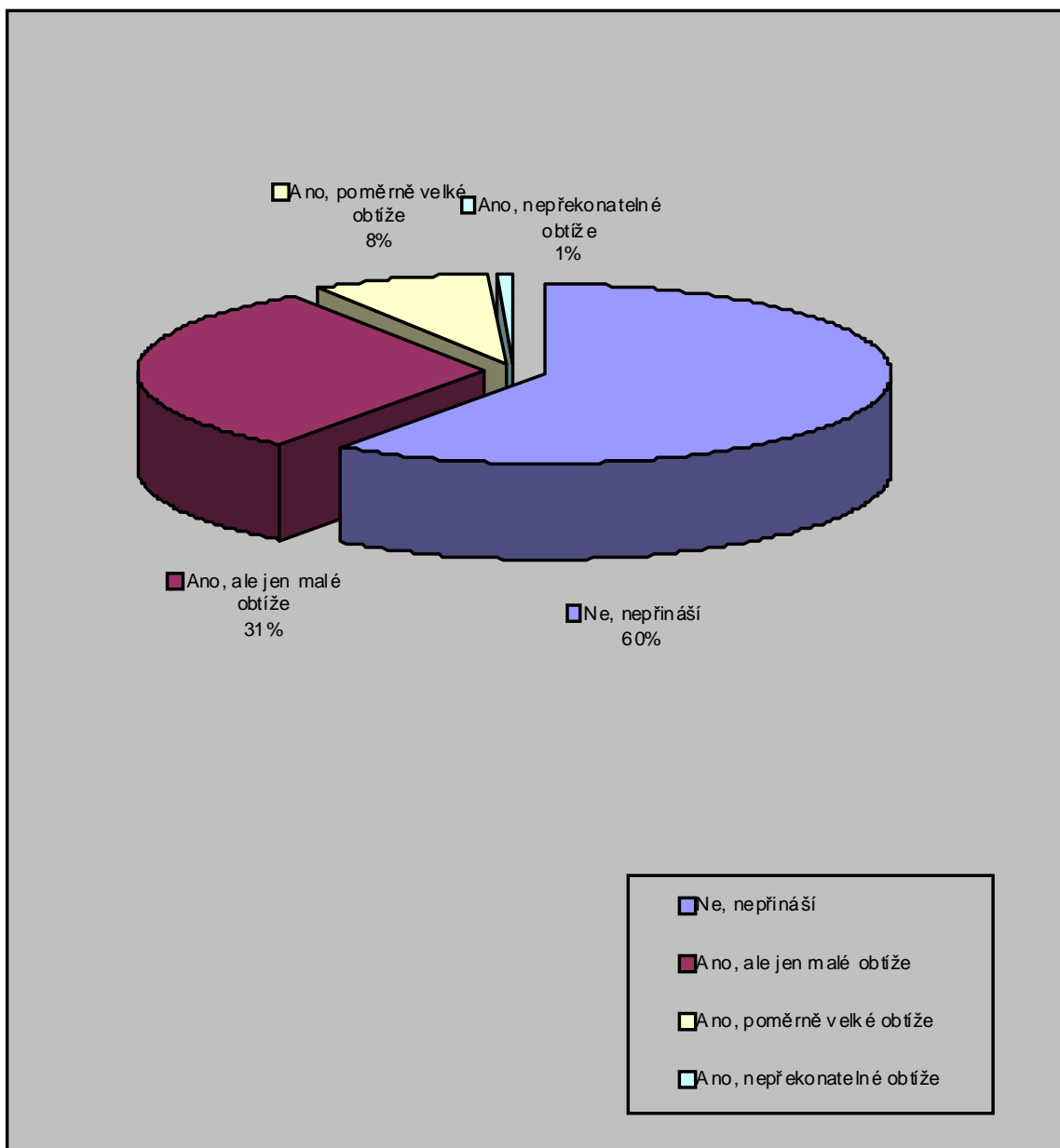
Tato hypotéza se mi však nepotvrdila.

Znění otázky v dotazníku: *Přináší vám nesezdané soužití nějaké problémy v běžném životě?*

Možné odpovědi:

- *Ne nepřináší*
- *Ano, ale jen malé obtíže*
- *Ano, poměrně velké obtíže*
- *Ano, nepřekonatelné obtíže*

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že 60% respondentů žijících v nesezdaném soužití kvůli tomu nepociťuje žádné problémy, 31% pociťuje malé obtíže, 8% velké obtíže a 1% dotazovaných uvedlo, že jim nesezdané soužití přináší nepřekonatelné problémy.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo poukázat na sociální a právní aspekty nesezdaného soužití, ať už pozitivní či negativní. A zároveň poukázat na možnosti, které nabízí manželství.

Postoje a názory na rodinu, manželství a nesezdané soužití jsou v české společnosti v průběhu devadesátých let 20. století poměrně stabilní. Přesto ale byly v naší republice zaznamenány jisté změny. Stává se v české společnosti více přijatelné to, že se děti rodí mimo manželství a mladí lidé nejdříve volí nesezdané soužití než manželství. Především se toto soužití bere jako tzv. „manželství na zkoušku“ a také jako jedna z možností snižování počtu budoucích rozvodů.

Pojmy manželství a nesezdané soužití se vzájemně prolínají. Odlišnosti těchto typů soužití závisí na tom, jak na tyto formy soužití pohlíží lidé. Každý člověk má o těchto formách vztahu svou určitou představu, zaujímá určité postoje a nějak je hodnotí. A podle toho je buď volí nebo odmítá.

V dnešní době je nesezdané soužití stále více preferovaným způsobem života mladých i starších lidí. Já sama se domnívám, že nesezdané soužití může být potřebné pro nalezení vzájemných názorů i rozporů v případném budoucím společném životě. Pokud se tedy partneři rozhodnou pro vstup do nesezdaného soužití, myslím, že je vhodné, aby si předem ujasnili, co od takového vztahu každý očekává a jak je pro něj závazný do budoucna. Čímž vlastně předejdou nedorozuměním, která by mohla eventuálně později nastat.

Praktická část mé diplomové práce je zaměřena na nesezdané soužití na okrese Vyškov. Odpovědi respondentů jsou zpracovány graficky. Kombinace metody dotazníku a rozhovoru mi pomohla k upřesnění dat. Výchozím bodem pro moji práci bylo studium odborné literatury, praktické znalosti vlastní či zprostředkované. Z průzkumného šetření vyplynulo, že lidé kteří se rozhodnou pro nesezdané soužití,

jsou ti, kteří si nejsou jisti tím, zda jim bude současný partner vyhovovat pro celoživotní soužití a soužití s ním si chtějí napřed vyzkoušet. Více partnerů žije na okrese Vyškov v manželství. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že nejvíce párů volí nesezdané soužití ve věku 25 let – 35 let. Příjem respondentů jistým způsobem ovlivňuje počet nesezdaných párů, avšak mnohem méně než věk. Dalším aspektem ovlivňujícím rozhodování partnerů, zda vstoupí do manželského svazku, je prostředí, ze kterého pocházejí a ve kterém žijí. Očekávala jsem, že ve městech je vyšší tolerance k nesezdanému soužití. Ve skutečnosti však tato okolnost významnou roli nehraje. Z postojů dotazovaných respondentů vyplývá, že způsob jakým si člověk vydělává nemá příliš zásadní vliv na ochotu uzavírat manželství. Snad největším překvapením pro mě bylo zjištění, že i mezi věřícími se našli takový, kteří byli ochotni žít v nesezdaném soužití a nebylo jich nezanedbatelné množství.

Určité procento párů považuje nesezdané soužití jen za tzv. předstupeň manželství a jsou rozhodnutí, že v budoucnu učiní další krok v jejich společném soužití a to - manželství. Rozhodnutí vzít si současného partnera vyjadřovali především mladší respondenti (do 35 let). Množství respondentů, kteří o sňatku neuvažují bylo však překvapivě vysoké. Jako důvod byla nejčastěji uváděna nejistota, že je současný partner ten pravý a nebo celkově odmítavý postoj k manželství jako takovému.

Problémy nesezdaného soužití přináší každodenní život. Respondenti měli většinou snahu problémy bagatelizovat a nepřikládat jim přílišnou vážnost či důležitost. Já osobně si myslím, že tento postoj je více patrnější ze strany mladších lidí, protože si nepřipouští, že by tento jejich společný vztah mohl jednou skončit. A žít v nesezdaném soužití je jejich svobodné rozhodnutí a přiznáním si problémů s tímto svazkem spojených by toto rozhodnutí svým způsobem popírali.

Závěrem je nutné říci, že k rozvoji nesezdaného soužití přispívá neformální způsob jeho vzniku i zániku, avšak je třeba pamatovat i na nevýhody z tohoto soužití plynoucí, především na absenci úpravy vzájemných práv a povinností partnerů v nesezdaném soužití (majetkové vztahy, výživné, dědické nároky).

Resumé

V diplomové práci jsem se zabývala nesezdaným soužitím a jeho sociálními a právními aspekty. Diplomová práce je členěna do 4 kapitol. První část popisuje historii rodiny, od pravěku po současnost. Druhá kapitola se zabývá manželstvím v České republice, způsobem a podmínkami jeho uzavírání a jeho zánikem. Tato část popisuje také manželství a nesezdané soužití v jiných kulturách. Třetí kapitola pojednává o sociálních a právních aspektech nesezdaného soužití.

V průzkumné části jsem provedla výzkum metodou dotazníku a také volného rozhovoru u vybraných respondentů na okrese Vyškov.

Anotace

Název práce: „Nesezdané soužití – sociální a právní aspekty“

V této diplomové práci je popsána problematika nesezdaného soužití. Ke zpracování teoretické části jsem čerpala z odborné literatury a zákonů, ze srovnání vlastních či zprostředkovaných znalostí týkajících se přímo této problematiky.

V praktické části jsem provedla výzkum metodou dotazníku a také volného rozhovoru u vybraných respondentů na okrese Vyškov.

Klíčová slova

Rodina, historický pohled na rodinu, manželství, jeho vznik a zánik, manželství a nesezdané soužití v jiných kulturách, nesezdané soužití sociální a právní aspekty

Annotation

Title of the work: Cohabitation - social and law aspects

Title of the diploma paper: “Cohabitation – social and law aspects”
This diploma paper answers some questions of cohabitation mostly in Czech society. I used special literature and law legislation for creating theoretical part of the diploma paper. My opinions and conclusions stem from my (but foreign too) practice experiences of cohabitation. The practical part of my diploma paper describes a questionnaire research of public opinion. The research was realized in the region Vyškov and explores the problems and questions related with cohabitation.

Keywords

Family, history overview of family, marriage, conclusion of marriage, separation of marriage, marriage and cohabitation in other society, Cohabitation - social and law aspects.

Seznam použité literatury

1. Ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
2. Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR
3. Zákon č. 40/1964 Sb., *občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů*
4. Zákon č. 117/1991 Sb., *o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů*
5. Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů
7. Zákon č. 140/1961 Sb., *trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů*
8. zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů*
9. Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád, ve znění pozdějších předpisů*
10. Zákon č. 94/1963 Sb., *zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů*
11. BOLOGNA, J.C. *Svatby - Dějiny svatebních obřadů na Západě*. 1 vyd. Praha: Volvox Globator, 1997
12. ČERMÁKOVÁ, M., MAŘÍKOVÁ, H., ŠANDEROVÁ, J., TUČEK, M., *Proměny současné rodiny*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000
13. FIALOVÁ, L., HAMPLOVÁ, D., KUČERA, M., VYMĚTALOVÁ, S. *Představy mladých lidí o mateřství a rodičovství*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000
14. HRUŠÁKOVÁ M., a kolektiv. *Zákon o rodině*. Komentář. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005
15. HUNGR, P. *Teorie práva 2*. Brno: Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006
16. CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002
17. KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. *Právo a sociální politika*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2007

18. KEJDOVÁ, M., VAŇKOVÁ, Z. *Základy občanského práva*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2006
19. KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. 1. vyd. Praha: Computer Press., 2000
20. KRAUS, B. *Člověk - prostředí - výchova*. 1. vyd. Brno: Paido, 2001
21. MATOUŠEK O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vyd. Praha: Sociologické Nakladatelství., 2003
22. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 2.vyd. Praha: SLON., 2002.
23. ŘEHOŘ, A. *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2008
24. SINGLY, F. de. *Sociologie současné rodiny*. 1 vyd. Praha: Portál, 1999
25. SURYNEK A., KOMÁRKOVÁ R., KAŠPÁRKOVÁ E., *Základy sociologického výzkumu*. 1.vyd. Praha: Management Press, 2001
26. *Velký domácí právník*. Praha : Reader`s Digest Výběr, 1999

Seznam příloh:

DOTAZNÍK

Jmenuji se Dagmar Horáčková, studuji 2. ročník magisterského programu oboru SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Tématem mé diplomové práce je „Nesezdané soužití - sociální a právní aspekty“.

Údaje jsou anonymní a budou použity pouze pro účely zpracování diplomové práce s názvem „Nesezdané soužití – právní a sociální aspekty“. Vyplněním tohoto anonymního dotazníku dáváte souhlas k využití informací pro zpracování dat, které budou sloužit jako podklad pro diplomovou práci výše uvedeného názvu, a proto Vám děkuji za spolupráci.

Označte prosím, vhodnou odpověď křížkem, popřípadě napište krátký text.

---

1. *Proč žijete s partnerem, aniž jste uzavřeli manželství?*

- Nejsem si jistý, že mi partner bude pro celoživotní soužití vyhovovat a chci si soužití s ním napřed vyzkoušet
- Mám za sebou již jedno nepovedené manželství a nechci se podruhé spálit
- Manželství se bojím, protože předpokládá přijetí větší zodpovědnosti a vyžaduje odhodlání k tomuto zásadnímu kroku
- Z ekonomických důvodů
- V manželství prostě nevěřím, je to přežití a nechci se nikdy ženit/vdávat

2. V jakém partnerském svazku žijete?

- V manželství
- V nesezdaném soužití
- Nemám stálého partnera

3. Kolik je Vám let ?

- Méně než 25 let
- 25 – 35 let
- 36 – 45 let
- 46 – 55 let
- 56 a více let

4. Jaký je váš celkový čistý měsíční příjem v domácnosti?

- Méně než 10 000 Kč
- 10 000 – 20 000 Kč
- 20 000 – 30 000 Kč
- 30 000 – 40 000 Kč
- 40 000 a více Kč

5. Odkud pocházíte?

- Z města
- Z venkova

